

De verhouding van de waard tot de draperie in de Kortrijkse draperie op het einde van de 15e eeuw

De waarden vervulden te Brugge naast de funktie van makelaar ook deze van hostelier (1). Te Kortrijk echter worden zij, zelfs in de officiële bronnen, steeds make-laars geheten, zonder vermelding van hun waardschap. Dat zij nochtans die funktie uitoefenden is niet betwistbaar, maar kan slechts onrechtstreeks uit de teksten afgeleid worden. Zo wordt vermeld dat de makelaar Jacob Porret herberg hield (2) terwijl Inghel van de Voorde, eveneens makelaar, de herberg „De Zwane” openhield (3) en aldaar in 1461 een voorganger had in Jaspas van der Vichte, die ten andere uitdrukkelijk aangegeven wordt als „makelaere ende herbergier in de Zwane, in de stede van Curtricke” (4).

Het statuut van de Kortrijkse makelaar is niet bewaard gebleven. Er zijn enkel enige bijzonderheden over zijn toestand in de draperie overgeleverd. Deze laten de indruk na dat de makelaar enkel in deze nijverheid optrad en er in ieder geval in gespecialiseerd was. Het is immers in de ordonnantie van de draperie van 1401 (5)

(1) Het statuut van de Brugse waard en makelaar is goed bekend uit het artikel van prof. dr. J.A. van Houtte, *Makelaars en waarden te Brugge van de 13e tot de 16e eeuw*. — BGNdl. dl. V, blz. 1-30 en 177-197.

(2) Stadsarchief Kortrijk, *Ghedingen in ghebanre vierscaere* (voortaan verkort tot: SAK. Ghed. Viers.) 1486-89, fol. 319: „Jacoppe, die herberghe hout...”.

(3) SAK., *Ghed. Viersc. 1486-89*, fol 308: „dat, als Ynghele in De Zwane woonde...”.

(4) SAK., *Ghed. in Camere, 1458-62*, niet gefol., geding Stake tegen Vichte, 1461.

(5) G. Espinas en H. Pirenne, *Recueil de documents relatifs à l'histoire de l'industrie drapière en Flandre. Première série. Des origines à l'époque bourguignonne* (Brussel, 1906-1924, 4 dln.), dl. 1, n° 207, blz. 670-676.

dat enkele artikels over de makelaar voorkomen, terwijl Rugger de Tollenaere in 1425 als makelaar wordt aange-
steld en uitdrukkelijk in het register van de draperie
makelaar van de draperie genoemd wordt (6). Het aan-
vaarden van Robert de Veel als makelaar in 1479 wordt
in hetzelfde register, doch beknopter, opgetekend (7).

De makelaars moesten borg stellen tot een bedrag van
6.000 lb. par. (8); in 1425 wordt bij de aanstelling van
R. de Tollenaere vermeld: „voort bleven borghen voor
hem toter somme van zesse dusementich ponden par., naer
de costume van der stede ende van der halle” (9). Een
zo aanzienlijke borgstelling kon alleen door vermogende
lieden verkregen worden, en alleen kapitaalkrachtige
poorters waren daarom in staat de functie van makelaar
uit te oefenen. Het is in die omstandigheden begrijpelijk
dat men ze regelmatig onder de leden van de schepen-
bank aantreft, zoals een onderzoek van de lijst van proos-
ten en schepenen tussen 1450 en 1500 uitwijst (10).

De makelaars legden ongetwijfeld een ambtseede af,
want er is spraak van „ghezworne makelaere” (11),
een benaming die weliswaar eerst op het einde van de
15e eeuw in de bronnen aangetroffen wordt maar als
reeds vroeger in gebruik mag beschouwd worden.

Het was de makelaar of zijn klerk verboden wol, boter
en mede te verkopen (12). Ook handel in laken voor
eigen rekening was hem niet toegelaten (13). Hun boek-

(6) SAK., *Register Draperie*, fol. 5 v.-6.

(7) *Ibid.*, fol. 185 v.

(8) G. Espinas en H. Pirenne, *o.c.*, dl. 1, blz. 674, art. 7.

(9) SAK., *Reg. Draperie*, fol. 6.

(10) Ch. Mussely, *Inventaire des archives de la ville de Courtrai*
(Kortrijk, 1854, 2 dln.), dl. 1, blz. 31-39.

(11) SAK., *Ghed. Viersc. 1490-92*, fol. 388 v.

(12) G. Espinas en H. Pirenne, *o.c.*, dl. 1, blz. 674, art. 8; Alge-
meen Rijksarchief te Brussel (voortaan verkort tot ARB), *Reken-
kamer nr. 13820*, fol. 1 v.

(13) SAK., *Ghed. Camere 1454-59*, niet gefol., geding Robe tegen
Fierins, d.d. 28 juni 1456; „dat Jan Robe makelare gheweist heift

houding had kracht van bewijs voor het gerecht (14). Hun loon was bepaald op 12 gr. per paar lakens (15) en zij stonden er verder voor in dat de drapier binnen de twaalf weken na de verkoop betaald werd, zoniet had de baljuw verhaal op de borgen (16).

De reglementatie van de makelaar te Kortrijk is dus zeer eenzijdig: zij staat in funktie van de drapier en dient te zijner bescherming. Over de verhouding van de makelaar met andere kooplieden is niets bekend. Vergelijken met de toestand te Brugge is die van Kortrijk inzake makelaardij in algemene trekken dezelfde. Verplichting tot borgstelling, verbod van handel voor eigen rekening en afleggen van de ambtseed (17) zijn in beide steden aanwezig. Alleen de verplichte tussenkomst van de makelaar bij de verkoop, wordt te Kortrijk niet vermeld. Maar evenals te Brugge, zal de makelaar zich te Kortrijk tot faktor ontwikkelen.

Naar wat voorafgaat, is het duidelijk, dat men te Kortrijk de inlichtingen over de waarden-makelaars in de bronnen betreffende de lakennijverheid zal aantreffen. Het is verwonderlijk om zien met welke regelmaat deze er op het einde van de 15e eeuw in opduiken. Namen als Joos van Doorlee (18), Wouter Ameyde (19),

---

van zijns zelves goede... dat dat woort van makelare tzine staet up 60 lb.p., ende also bij heere ende wette gheordonnert".

(14) SAK., *Ghed. Viersc.*, 1485-86, fol. 188-189 v.: „versouct uplech van den regystere omme dien ghezien elcken te rechte besceedene".

(15) G. Espinas et H. Pirenne, *o.c.*, dl. I, blz. 672, art. 3. In 1481 was dit nog steeds hetzelfde loon (ARB., *Rekenkamer nr. 13820*, fol. 1 v.). Zoals verder blijkt was het makelaarsloon voor laken identiek te Brugge op het einde van de 15e eeuw.

(16) G. Espinas en H. Pirenne, *o.c.*, dl. I, blz. 676, art. 7

(17) J. A. van Houtte, *o.c.*, blz. 183-190.

(18) Stadsarchief Brugge, (hierna vermeld SAB), *Register der Wetverniewing, 1468-1501*, f° 231 v° - hostelier.

(19) SAB, fonds makelaars, *register van der neerynghe van den makelaers vander stede van Brugghe* (opgesteld in 1501), niet gefol., Wouter Ameyde, afkomstig van Oudenaarde, hostelier.

Aernout vander Baerse (20), Jan Weyts (21), Gheeraert de Groote (22), Pieter vander Strate (23), voor Brugge; Inghel vande Voorde (24), Robert de Veel (25), Jacob Porret (26), Adriaan vande Voorde (27) voor Kortrijk komen er geregeld voor.

Hun aanwezigheid neemt daarbij eigenaardige vormen aan. Het is niet als een loutere bemiddelaar, waarop men achteraf bij eventuele moeilijkheden kan beroep doen, dat hij vernoemd wordt. Hij schijnt integendeel een eigen aktiviteit aan de dag gelegd te hebben zowel ten opzichte van de koopman als ten opzichte van de drapier. Hij treedt er inderdaad meer op als deelgenoot van een der belanghebbende partijen nl. als faktor.

Prof. J. A. van Houtte in zijn belangwekkend artikel over de waarden en makelaars te Brugge heeft reeds de aandacht getrokken op dit bepaald facet van de waardmakelaar onder invloed van de zich in de 15e eeuw wijzigende vorm van de internationale handel (28). Waar te Brugge het faktorschap eerst in de 16e eeuw uitdrukkelijk vermeld wordt (29), is dit te Kortrijk reeds een feit op het einde van de 15e eeuw (30).

(20) *Idem*, geboortig van Brugge, hostelier.

(21) SAB, *Register Wetvernieuwing, 1468-1501*, f° 201 v° : hostelier.

(22) ARB, *Rekenkamer, n° 33241* (1497-98), f° 42 r°.

(23) SAB, *Memoriael vande Camere, 1505-6*, f° 35 r°.

(24) SAK, *Acten en Contracten* (hierna vermeld A-C), 1488-1490, f° 18 v°.

(25) SAK, *Register Draperie*, f° 185 v° : „28 in mey anno 79 wert Robeert den Veel bekent macelare”.

(26) SAK, *Ghed. Viersc., 1490-92*, f° 388 v°.

(27) Deze wordt in geen enkel dokument uitdrukkelijk als makelaar vermeld. Hij komt echter voor in situaties identiek aan deze van Jacob Porret (zie verder). Het is mogelijk dat hij verwant is met Inghel vande Voorde en deze opvolgde. Adriaan verschijnt voor de eerste maal in 1497 (SAK, A-C, 1494-98, f° 174 r°). Inghel schijnt in hetzelfde jaar gestorven te zijn (ARB, *Rekenkamer, n° 33241*, f° 45 r°).

(28) J. A. Van Houtte, *o.c.*, blz. 22-23.

(29) *Ibid.*, blz. 24.

(30) „Den voorn. Porret was makelaere ende facteur” (SAK, *Ghed. Viersc., 1490-92*, f° 388 v°).

Gezien van het standpunt van de vreemde koopman was dit een normale evolutie. Het blijkt echter dat de waard-makelaar in de regionale handel dezelfde rol vervulde en dan nog wel in een specifiek Vlaamse nijverheid nl. de wolindustrie. Hierbij zal wel het feit dat de grondstof uit het buitenland moest betrokken worden evenals dat de afgewerkte produkten voor het buitenland bestemd waren, de doorslag gegeven hebben.

Algemeen wordt aangenomen dat de Vlaamse stedelijke wolnijverheid op het einde der 15e eeuw zieltogend was (31). Nochtans geven de Kortrijkse bronnen uit deze tijd een ander beeld en wekken de indruk dat de draperie nog steeds een belangrijke rol in de stedelijke economie speelde. De aktiviteit van de talrijke Brugse en Kortrijkse waarden versterkt nog deze mening.

Op het einde van de 15e eeuw ($\pm$ 1487-88) wordt door de Kortrijkse magistraat in een klacht gericht aan de gezanten van de Koning van Engeland geklaagd over de moeilijkheden, welke de drapiers van Kortrijk, Wervik en Menen ondervinden bij de aankoop van Engelse wol in de Stapel van Calais : „...grootelijcx commende ten laste van die van Curtrijcke, ghemerct dat een stede es nactelic staende up tfait van der drapperie ende sonderlinghe userende ende drappierende Inghelsche wulle, ende meeste de fijne ” (32).

In hoever is deze officiële bewering te staven ?

Wanneer wij het werk van prof. Coornaert ter hand nemen, die een kleine notitie aan de Kortrijkse lakennij-

(31) E. Coornaert, *Draperies rurales, draperies urbaines. L'Evolution de l'industrie flamande au moyen age et au XVIe siècle*, in *Revue Belge de Philologie et d'Histoire*, 1950, blz. 81).

(32) SAK, bijlage van charter 291. Dit ongedateerde ontwerp is als volgt getiteld : „Instructie bij manieren van doleantie, die de ghedeputerde van Curtrijcke, Wervicke ende Meenene overgheven mijnen heeren den ambassadeurs van Inghelant...”. Het dateert vermoedelijk uit de periode van de onderhandelingen te Calais in 1487-88 (G. Schanz, *Englische Handelspolitik gegen Ende des Mittelalters*, I, blz. 16. Leipzig, 1881, 2 dln.).

verheid wijdde, zou men eerder een tegenovergestelde mening toegedaan zijn: de draperie bereikte haar hoogtepunt tussen 1385 en 1400; rond 1490 daarentegen was zij de ondergang nabij (33). In de loop van de 16e eeuw zou zij door de linnennijverheid vervangen worden.

Die voorstelling is *grosso modo* juist, doch dient meer genuanceerd te worden. Er zijn in de loop van de 15e eeuw schommelingen in de produktie geweest. De grafiek van prof. Coornaert (34), die opgemaakt is aan de hand van cijfers voortkomende van een recht van 1 groot per laken „ghevouden ende ghezeghelt in de voors. stede van Curtrycke” opgelegd door de hertog van Boergondië op 26 december 1401 (35), geeft een stijgende lijn te zien tot in het begin der twintiger jaren met een hoogtepunt tussen 1422-25; daarop volgt een lange depressieperiode met een laagtepunt tussen de jaren 1460-1475, om opnieuw te stijgen in de tachtiger jaren tot ongeveer 2/3 van de produktie van 1422. Op het einde van de negentiger jaren zijn de cijfers echter katastrofaal. De industrie zal zich nimmermeer herstellen.

De reeksen, welke prof. dr. Coornaert gebruikt en die de tweede helft der 15e eeuw illustreren, zijn echter onvolledig. Hij werkt daarenboven met driejaarlijkse cijfers (36). Er is nog ander materiaal om de evolutie van de draperie in deze periode na te gaan. Vanaf september 1468 immers komt in het Register van de draperie de opbrengst voor van een taks van 2 groot op ieder laken of

(33) E. Coornaert, *Les Français et le commerce international à Anvers. Fin du XVe-XVIe siècle*, blz. 173 nota 3 (Paris, 1961). In een vroeger artikel sprak hij van een hoogtepunt in 1420-22 (E. Coornaert, *Draperies rurales...*, in RBPH, 1950, blz. 72).

(34) E. Coornaert, *Un centre industriel d'autrefois. La draperie-sayerterie d'Hondschoote*, Annexe IV bis (Paris, 1930).

(35) G. Espinas en H. Pirenne, *Recueil*, I, blz. 673 n° 207.

(36) E. Coornaert, *Un centre industriel d'autrefois*, blz. 487. Er zijn b.v. cijfers opgegeven voor de jaren 1476/84 en 1488/93. De verpachting van de opbrengst gebeurde voor drie jaar.

half-laken dat te Kortrijk gezegeld werd (37). De inning ervan werd jaarlijks verpacht en het cijfer in het Register genoteerd (38). Op grond van die gegevens is het mogelijk de jaarlijkse fluktuatie ervan tussen 1470-1500 na te gaan (39).

Vertrekkend van een laagtepunt in 1472, verdubbelde men in enkele jaren de produktie om maximale cijfers te bereiken in de periode 1484-96. Toppunten zijn de jaren 1486, 1491 en 1495. Er worden tussen 1481 en 1497 betrekkelijk konstante en hoge cijfers bereikt. Het hoogtepunt van 1500 laten wij buiten beschouwing, daar het niet bekend is in hoever de weefsels voortkomende van de Nieuwe Draperie, opgericht in 1498 hiervoor verantwoordelijk zijn (40). Laagtepunten in de zeventiger jaren en in 1497-98 zijn vermoedelijk uit te leggen door de moeilijkheden in de aanvoer van de grondstof, nl. Engelse wol, of door binnenlandse wanordelijkheden (41).

(37) SAK, *Regist. Draperie*, f° 8 v°: „Item 1468 den eersten daghe in septembre, doe nam Jan Stake an een gaderinghe van 2 gr. up elc laken of alf laken, die men seghelen zoude of doen kott-heeren, 15 maenden lanc gheduerende, te wetene, tote den laetsten daghe van novembre int jaer 69”. Deze taks moet evenwel ouder zijn daar in 1462 in een proces gesproken wordt „van elken lakene ten zeghelen commende 2 s.p. Desen pacht ghelt tsjaers 226 lb.p. 3 jaer lanc” (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1458-62, niet gefol.). De toestand van het register der draperie is echter zo slecht dat de cijfers aangegeven vóór 1468 niet konden gebruikt worden, wegens het ontbreken van de nodige basisgegevens.

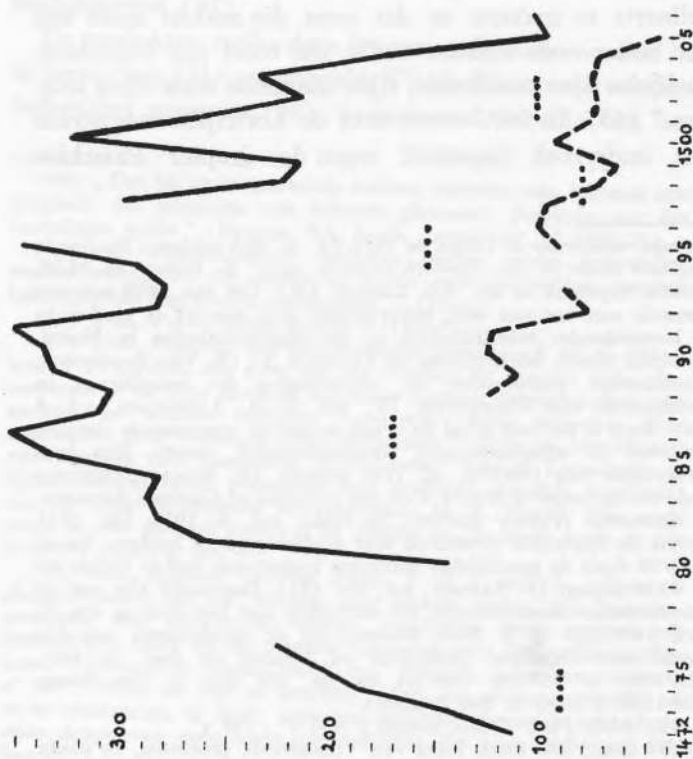
(38) Cfr de grafiek.

(39) De periode 1 sept. 1468 - 29 nov. 1469 werd geïnd door drie aangestelden van de draperie „De 29e dach van novembre anno 1469, zo dede rekeninghe Arent Tybaut, Jan Stake, Joes van den Dale over de gheemeene van der draperie, van 15 maenden tijts dat zij ghehaelt adden 2 gr. van elken lakene of alf lakene, waervoeren dat zij adden voeren haren arbeyt 24 lb. p., dwelken ont fanc liep int gheheele de somme van 328 lb. 18 s.p.” (SAK, *Regist. Draperie*, f° 170 r°). Hierop wordt het jaarlijks verpacht, gewoonlijk op 31 december. Gezien de zeer slechte toestand van het register komen een aantal lacunes in onze grafiek voor.

(40) De Nieuwe Draperie op basis van Spaanse, Schotse en inheemse wol wordt te Kortrijk opgericht in dato van 21 juni 1498 (SAK, *Perkamenten Privilegiebouck*, f° 141 v° - 145 v°).

(41) Het laagtepunt van 1472 is waarschijnlijk te wijten aan de

*Laken- en wolhandel te Kortrijk
(1472-1506)*

— Verpachting van de opbrengst van 2 gr. per laken of half laken, dat te Kortrijk gezegeld werd, ten voordele van de Draperie.

..... Verpachting van de opbrengst van 1 gr. per laken, dat te Kortrijk gezegeld werd, volgens cijfers medegedeeld door E. Coornaert.

- - - Opbrengst van het ongeld op de wol volgens de Stadsrekeningen.

De Kortrijkse draperie heeft dus wel een actieve rol in de stedelijke economie vervuld in het laatste kwart van de 15e eeuw. In verhouding tot de cijfers van de aanvang dezer eeuw - de eerste bloeiperiode - wordt immers 2/3 van de toenmalige produktie bereikt.

De Oude of Fine Draperie, aldus genoemd in tegenstelling tot de Nieuwe Draperie opgericht in dato van 21 juni 1498 (42), was gebaseerd op het gebruik van Engelse grondstof met uitsluiting van enig andere. Talrijke bronnen leveren ons hiervan het bewijs. In een enkwest ingesteld door de Raad van Vlaanderen in een geding tussen Kortrijk en Harelbeke in 1497 wordt bepaald door Kortrijk: „item, de maniere van dese bellaerts te makene es dat men die maken moet van der bester ende fijnster wulle, die comt uut Inghelant, ghelijcke fijne coudswale, fijne martsche ende fijne lemstre” (43). In 1497 wordt door de Kortrijkse magistraat een onderzoek ingesteld tegen de drapier Passchier

---

geringe wol invoer te Calais in 1470/71, nl. 505 zakken (*Studies in English trade in the fifteenth century*, uitg. E. Power en M.M. Postan, appendix B, blz. 405. London, s.d.). Dit van 1480 met een normale aanvoer van wol, blijkt eerder zijn oorzaak te vinden in de binnenlandse moeilijkheden en de vijandelijkheden in Noord-Frankrijk tussen Maximiliaan en Lodewijk XI (R. Van Roosbroeck, *Staatkundige geschiedenis en ontwikkeling der instellingen*, in *Geschiedenis van Vlaanderen*, IV, blz. 21-22. Antwerpen, s.d., 6 dln). Toch is het nog altijd de vraag in hoever voornoemde elementen voor de schommelingen verantwoordelijk waren. Het lage invoercijfer van 1490/91, nl. 1141 zakken, (P. Ramsey, *Overseas trade in the reign of Henry VII; the evidence of Customs Accounts*, in *Economic History Review*, 2e reeks, vol. 6, 1953, blz. 181) schijnt de Kortrijkse produktie niet geaffekteerd te hebben. Vanaf 1498/99 daalt de gemiddelde jaarlijkse import van wol te Calais tot ± 4000 zakken (P. Ramsey, *o.c.*, blz. 181). Daarnaast zijn ook de internationale moeilijkheden, die eindigden met het verdrag van 25 april 1499, (cfr H. J. Smit, *Bronnen tot de geschiedenis van den handel met Engeland, Schotland en Ierland*, 2e deel, 1e stuk, 1485-1558, n° 134 blz. 100-101 en blz. 101 nota 2. Den Haag, 1928-1950, 2 delen in vier banden).

(42) SAK, *Perk. Privil. Bouck*, f° 141 v° - 145 v°.

(43) Gent, RA, fonds Raad van Vlaanderen, processen, 1e reeks, n° 143.

Paridaen. Zijn produktie was te hoog in verhouding tot zijn aankoop van Engelse wol (44), zodat de magistraat besluit dat hij Engelse wol met wol van andere herkomst gemengd heeft (45). De aanhef van de keure van 1498, waarbij de Nieuwe Draperie wordt opgericht, spreekt van de Fine Draperie als „qui est d'une sorte de draps de la plus fine layne d'Angleterre” (46). Op 9 februari 1513 wordt een nieuwe keure betreffende de Fine Draperie gepubliceerd, vermoedelijk een laatste poging om ze uit het slop te halen. Daarin worden (art. 1) de vier soorten Engelse wol aangegeven, welke de drapier mag verwerken bij uitsluiting van ieder andere soort: fijne Leominster-, fijne March-, fijne Cotswold- en fijne Berkshirewol (47).

De produkten welke deze draperie afleverde worden in de keure van 1513 aangehaald. Uit de fijnste wol worden bellaerden geweven (48), zo genoemd omwille van het

(44) „Dat hij ghemaect soude hebben menichte van lakenen niet moghelic dat menichte van lakenen ghemaect thebbene uut der inghelsche wulle” (Brugge, RA, fonds *Acquisities*, n° 3870/28).

(45) „zij bijgheminghelt thebbene metter zelve inghelscher wullen vlaemsche oft spaensche wulle ende bij sulken weghen bedrieghende den goeden copmannen..” (Idem).

(46) SAK, *Perk. Privil. Bouck*, f° 141 v°.

(47) SAK, *Register van Ordonnantien politique*, f° 55 r° - 62 r°. artikel 1: „Eerst, dat men van nu voortan elc drapier hem ghe-neerende in de fijne draperie zal maer moghen drapieren dese vier sorten van wullen hiernaer verclaerts: fijne leimstre, fijne maertsche, fijne codswale, fijne berschiere”. Voor de identificatie van leimstre met leominster (Leominster Soke of Leominster in Herefordshire, beide wolcentra met praktisch dezelfde kwaliteit) cfr. de notas betreffende wolvariëteiten bij E. Power, *The wool trade in the fifteenth century*, in *Studies in English trade in the fifteenth century*, blz. 49.

(48) SAK, *Register Ordonn. Polit.*, f° 55 r°, art. 3: „Item, es gheordonneert dat elc drapier uut elcken zacke, tzij leimstre, maersche ofte codswalen wullen, weghende zesse waghén oft daerontrent, maer en zal moghen drapieren acht bellaerden zonder meer”. Gent, R.A., Fonds Raad van Vlaand., processen, 1e reeks n° 143 „Item, dat van zo langhen tijden, dat gheene memorie en es ter contrarien, zo heift men te Curtrijcke gheuseirt te makene ende drapierene eene sorte van lakenen, die zijn gheheeten bellaerts”.

lood waarop een bel voorkwam (49). Vervolgens kwamen de negenvierendelen of IX quart aan de beurt (50). Deze laatste ontlene hun naam aan de breedte, welke zij reglementair na het vollen moesten bereiken (51), dit in tegenstelling tot de bellaerden ook wel tienvierendelen geheten (52). De grofste wol wordt gebruikt voor lakens van twee el of „middele” lakens (53). In de handel komen gerekte of gekrompen bellaerden en negenvierendelen voor, naar gelang de eindbewerking welke zij hebben ondergaan (54). De gekrompen lakens waren hoger geprijsd (55). Ook de gebruikte wol wordt aange-

(49) „Item, ende dese lakenen omme huerlieder excellencie in duechden ende in fijnheden draghen onder andere eenen zeghele, twelcke es eene belle” (Gent, RA, fonds Raad van Vlaand., proc., 1e reeks n° 143). „...ghezeghelt zijn met eenen zeghelen, daerin gheprent es een belle” (J. Ferrant, *Twee uitspraken der jaren 1467 en 1498 van de Camere van den Rade in Vlaenderen, in zake van draperie, tusschen Kortrijk en Harlebeke*, in *Bulletin van de Geschied- en Oudheidkundige Kring te Kortrijk*, jg 1, 1903-4, blz. 160). Er is in de stadsrekeningen inderdaad sprake van „een tanghe metter belle” (ARB, *Rekenkamer*, n° 33232, f° 47 v°).

(50) „...ende de reste neghen vierendeelen, tzij metten haere ofte ghecrompen, alzoverre als de fijne wulle van der tweester lese bestrecken mach (SAK, *Reg. Ordonn. Polit.*, f° 55 r° - 62 r°). „Int ghelijcke, van der voorseide finer inghalscher wullen niet fin ghenouch zijnde omme de voorseide bellaerts te makene, daerof te drappierne lakenen, die men heet van IX vierendeel” (J. Ferrant, *Twee uitspraken...*, in *Bullet. Gesch. Oudh. Kring Kortrijk*, 1e jg., 1903-4, blz. 154).

(51) SAK, *Reg. Ordonn. Polit.*, f° 55 r° - 62 r°, art. 43.

(52) De bellaerden waren 10 vierendeel breed na het vollen (Ibid., art. 42 - J. Ferrant, *Twee uitspraken...*, *Bullet. Gesch. Oudh. Kring Kortrijk*, 1e jg., 1903-4, blz. 154). A. Schulte spreekt van Kortrijks laken van tien kwartieren rond 1479-80 „6 belart de Cortray, 4 von 10 quartyer und 2 von 9 cartyer” (A. Schulte, *Geschichte der grossen Ravensburger Handelsgesellschaft*, II, blz. 108; III, blz. 193. Stuttgart-Berlin, 1923, 3 delen).

(53) „...ende van der derder lese lakene van twee ellen ofte middele” (SAK, *Reg. Ordonn. Polit.*, f° 55 v°).

(54) Het rekken of krimpen gebeurde na het verven door de droogscheerder. De lakens, welke gekrompen werden, moesten door de zegelaars vooraf aan het raam met een speciaal zegel, nl. de schaar, voorzien zijn (SAK, *Reg. Ordonn. Polit.*, f° 55 r° - 62 r°, art. 55, 56, 64).

(55) Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *Sententien, reeks B 1503-6*, f° 170 r° - 171 r°.

geven. Zo spreekt men van een Leominster-, March- of Cotswold bellaerd. Dit heeft eveneens de prijs beïnvloed. Een bellaerd zonder meer was waarschijnlijk uit Berkshirewol geweven. De hoogste prijs werd echter voor een Leominster gegeven (56).

De lakens komen op twee manieren op de markt: los ofwel ingepakt. In het laatste geval draagt het pak de naam van fardeel. Deze fardelen zijn onveranderlijk samengesteld uit twee bellaerden met daartussen een negenvierendeel. De prijs wordt alsdan per fardeel „Curtricsche lakenen” uitgedrukt (57).

Het zijn deze produkten, die de hoofdschotel van de Kortrijkse uitvoer naar het buitenland uitmaken.

Het Kortrijks laken heeft in de loop van de 14e eeuw een internationale faam verworven. Het verschijnt voor de eerste maal op de jaarmarkt van Lendit op het einde der 13e eeuw (58). Het bereikt Noord-Duitsland in de aanvang der 14e eeuw, waar het in de loop van dezelfde eeuw een sterke verspreiding kent (59), om in de tweede

---

(56) In 1510 was een march-bellaerd 11 lb. 13 s. gr. gekwoteerd; een bellaerd zonder meer 8 lb. 10 s. gr. (SAK, A-C 1509-10, f° 41 r°-v°; 47 r°). Tussen 1480-90 kostte één el march-bellaerd 10 s. gr.; één el leominster 14 s.gr. (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1490-92, f° 411 r°-415 r°). Leominster was ook de duurste wolsoort (E. Power, *The wool trade in the fifteenth century*, in *Studies in English trade*, blz. 49). Dit is ook de verklaring voor de term „Martscha; Cortraig” en „caschga wels”, welke Schulte zoveel moeilijkheden berokkende. Het doelt enkel op de gebruikte wolsoort, nl. marchen-cotswold-wol (A. Schulte, *Geschichte Ravensburger Handelsgesellschaft*, II, blz. 108).

(57) „...zo moet men die eenvoudelic packen, te wetene, tuschen elke twee bellaerts een zwart laken van Curtrijcke, gheheeten een neghen vierendeel” (Gent, RA, fonds Raad van Vlaand., process., 1e reeks n° 143). „...een fardeel curtricx lakenen, te wetene, 2 bellaerden ende een neghen vierendeel” (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1490-92, f° 45 v°-46 v°).

(58) H. Laurent, *Un grand commerce d'exportation au Moyen Age. La draperie des Pays-Bas en France et dans les Pays Médierranéens*, blz. 131-132 (Paris, 1935).

(59) Johann Tölner van Rostock, Johann Wittenborg van Lübeck en Vicko von Geldersen van Hamburg verhandelen Kortrijkse lakens. Zij verschijnen in Nedersaksen en de Wendische

helft van de eeuw tot in Krakau door te dringen (60). In de aanvang der 15e eeuw wordt het op deze markten verdrongen (61). In Zuidelijke richting kende het een bredere en meer duurzame expansie. In het midden der 14e eeuw bereikt het Zuid-Frankrijk, waar het samen met het Wervikse laken een voorname plaats inneemt (62). Van hieruit dringt het in Italië door en wordt verscheept naar alle havens van het Middellandse Zeegebied (63). Rond 1365 wordt het, aangevoerd over zee (64) en land (65), voor de eerste maal in Spanje vernoemd (66). In

---

steden om rond 1350 Pruisen te bereiken (H. Ammann, *Deutschland und die Tuchindustrie Nordwest-Europas im Mittelalter*, in *Hansische Geschichtsblätter*, 1954, blz. 43-46; H. De Sagher, *Hollandse of Vlaamse lakens*, in *Bulletijn der Maatschappij voor Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 19 jg., 1911, blz. 417, nota 3).

(60) C. Verlinden, *Brabantsch en Vlaamsch laken te Krakau op het einde der XIVe eeuw*, blz. 7, 19-20 (Antwerpen, 1943, Mededelingen der Koninklijke Vlaamse Academie, Kl. Letteren, jg. 5, n° 2).

(61) *Ibidem*, blz. 19-20.

(62) H. Laurent, *Un grand commerce*, blz. 178-179, 217. P. Wolff, *Commerces et marchands de Toulouse (vers 1350-vers 1450)*, blz. 130, 235, 238-9 (Paris, 1954). E. Baratier en F. Reynaud, *Histoire du commerce de Marseille*, II, blz. 299, nota 4 (Paris, 1951).

(63) Uitvoer naar het oostelijk bekken van de Middellandse Zee en Tunesië (H. Laurent, *Un grand commerce*, blz. 189-90). Uitvoer naar de Levant (E. Baratier en F. Reynaud, *Histoire du commerce de Marseille*, II, blz. 300, nota 1 en 2). Aanwezigheid te Pisa (F. Melis, *Uno sguardo al mercato dei panni di lana a Pisa nella seconda metà del Trecento*, in *Economia e Storia*, 1959, blz. 342-3). Aanwezigheid te Palermo (R. Defranq, *Bijdragen tot de geschiedenis van Wervik*, blz. 64. Wervik, 1960).

(64) C. Verlinden, *Draps des Pays-Bas et du Nord de la France en Espagne au XIVe siècle*, in *Le Moyen Age*, 3e reeks, dl. 8, 1937, blz. 32 nota 51: vermoedelijke aanvoer langs Marseille. De firma Datini van Prato met zijn filialen te Barcelona en Valencia heeft er tussen 1362 en 1410 ingevoerd (H. Laurent, *Un grand commerce*, blz. 189-190).

(65) Centra van aanvoer uit Frankrijk over de Pyreneeën zijn o.m. Montauban en Toulouse (C. Verlinden, *Draps des Pays-Bas...* in *Le Moyen Age*, 1937, blz. 32 nota 51; Ph. Wolff, *Commerces et marchands*, blz. 152 nota 231).

(66) C. Verlinden, *Draps des Pays-Bas...*, in *Le Moyen Age*, 1937, blz. 27-29. C. Verlinden, *El comercio de Panos flamencos*

de eerste helft der 15e eeuw gaat de Zuid-Franse markt verloren tengevolge van de concurrentie van het Engelse laken (67), terwijl in Italië eerst Wervikse en daarop Menense lakens de voorrang hebben (68). Spanje daarentegen wordt het voornaamste afzetgebied en blijft Kortrijk tot in de aanvang der 16e eeuw getrouw.

In 1441 kwam een gezantschap van de Spaanse Natie van Brugge om te onderhandelen met de Kortrijkse magistraat over klachten „van der faulte in de draperie van Curtrike” (69). In 1449 worden de Spaanse kooplieden vrijgesteld van het betalen van hallegeld te Brugge voor de door hen aangevoerde Ieperse, Kortrijkse en andere lakens, op voorwaarde dat zij deze niet te Brugge voortverkopen (70). De Kortrijkse drapier Willem Lours verkoopt in 1457 twaalf bellaerden aan een Spaans koopman (71). Het geven van een ornament aan de kapel der drapiers van Kortrijk in 1468 door drie Spaanse kooplieden, nl. Jake de Soria, Alonso de Pardo en Sanche de Montese, illus-

---

y Brabanzones en Espana durante los siglos XIII y XIV, blz. 17-18 (Madrid, 1952).

(67) Ph. Wolff, *Commerces et marchands*, blz. 131, 236. E. Baratier en F. Reynaud, *Histoire du commerce de Marseille*, II, blz. 596.

(68) F. Melis, *Uno sguardo al mercato...*, in *Economia e Storia*, 1959, blz. 342-3, cfr de statistiek van 1367-68. F. Melis, *Mercanti-imprenditori in Fiandra alla fine del 300*, in *Economia e Storia*, 1958, blz. 144-161. A. Schulte, *Geschichte Ravensburger Handelsgesellschaft*, III, blz. 300: bericht van Conrad Hinderofen uit Genua in 1507.

(69) Th. Sevens, *Eene werkstaking te Kortrijk in de eerste helft der XVe eeuw*, in *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Kortrijk*, nieuwe reeks dl. 5, 1926, blz. 57.

(70) L. Gilliodts-van Severen, *Cartulaire de l'ancien Consulat d'Espagne à Bruges. Recueil de Documents concernant le commerce maritime et intérieur, le droit des gens public et privé, et l'histoire économique de la Flandre* (Publications de la Société d'Emulation de Bruges), I, blz. 37-38 (Brugge, 1901-2, 2 dln).

(71) „Een coopman van Spaengen cochte de vorseide lakenen jeghens Willem, te leverne om 9 lb. 6 s. gr. tstic int jaer van 57” (SAK, *Ghed. in Camere, 1458-62*, geding Lours tegen Scrivere, 1460).

treert duidelijk hun belangstelling en de nauwe betrekkingen die zij met Kortrijk onderhouden (72). Andere buitenlandse firma's zijn dezelfde mening toegedaan: de aanvoer van Kortrijks laken is lonend in Spanje. De Ravensburgse firma koopt er voor haar filiaal in Saragossa (73).

Op het einde van de 15e eeuw blijkt Spanje nog steeds dezelfde positie in te nemen in de Kortrijkse nijverheid. In de aanhef van de keure van 21 juni 1498 wordt uitdrukkelijk vermeld dat de Oude of Fine Draperie gekocht werd door de Spaanse Natie (74). In de ontwerpen van statuten voorgesteld in 1490 en 1493 aan de Spaanse Natie door de Brugse magistraat om hun terugkeer naar Brugge te bewilligen wordt speciale aandacht aan het Kortrijkse laken besteed, dat in de Halle moet gestapeld worden (75). De definitieve overeenkomst van 1 september 1494 behelst eveneens een speciaal artikel, waarbij gewag gemaakt wordt van de slechte kwaliteit van het Kortrijks laken, gevolg van bepaalde handelspraktijken (76). Dit artikel wordt tot tweemaal toe het voorwerp

(72) SAK, *Regist. Draperie*, f° 169 v°.

(73) A. Schulte, *Geschichte Ravensburger Handelsgesellschaft*, III, blz. 193, 415. In hoever de Italianen in de handel in Kortrijkse lakens geïnteresseerd waren is niet duidelijk. In een twist tussen Angelo Tani, gouverneur van de florentijnse compagnie, Piero de Medici en Gierozzo de Pigli te Brugge, (Zie voor de samenstelling van deze firma R. De Roover, *The Medici Bank. Its organization, management, operations and decline*, New York-London, 1948, blz. 14-15.) en Paolo Spingle is er sprake o.m. van een bedrag van 60 lb. gr. „ a cause de vingt draps de Courtray que ledit Pol dist avoir miz sur la halle es mains de Robrecht van Eede au prouffit de laditte Compaignie ". De lakens schijnen te Brugge voortverkocht te worden (SAB, *Civiele Sententien in-f*, 1453-60, f° 160 r° - 22 dec. 1456).

(74) „...lesquelz ont parci devant et jusques aucunes annees esté fort requis et achetez de marchans estrangiers de la Nacion d'Espagne et autres" (SAK, *Perk. Privil. Bouck*, f° 141 v°)

(75) L. Gilliodts-van Severen, *Cart. Consul. Espagne*, I, blz. 45 art. 6; *idem*, blz. 165, art. 11.

(76) *Ibidem*, I, blz. 172 art. 4

van een hallegebod (77). Waarschijnlijk dateert uit deze tijd het schrijven van de Spaanse Natie aan de magistraat van Kortrijk, waarbij zij hun vroegere klachten bevestigen: „ Comme tous les jours vienent d'Espagne plain-tes de la drapperie fette a Courtray, selon autresfois de part de la Nacion leurs a esté monstré ” (78). Deze moeilijkheden vinden hun weerklank in de stadsrekeningen, waaruit wel het belang blijkt dat Kortrijk hechtte aan de afzet aan de Spanjaarden. Tussen 1495 en 1497 worden onderhandelingen gevoerd te Brugge om de zaak bij te leggen (79). Wanneer in 1505 een proces gevoerd wordt voor de Raad van Vlaanderen tussen een Kortrijkse drapier en het Kortrijkse stadsbestuur over bedrog gepleegd bij het maken van bellaerden, dan haalt de magistraat onmiddellijk de Spaanse Natie als voornaamste afnemer aan, en wijst op de nadelige invloed van dergelijke praktijken (80). Daaruit blijkt duidelijk de voortdurende belangstelling van de Spanjaarden voor de Kortrijkse draperie. Deze schijnen daarbij de voornaamste kopers te zijn. Ongetwijfeld ligt hier de reden van haar grote kwetsbaarheid.

Twee Spaanse Naties hebben een rol gespeeld als afnemer: de Katalaanse en de Kastilliaanse. In de 14e eeuw en aanvang 15e eeuw waren de Katalanen het sterkst te

(77) SAB, *Hallegeboden 1490-99*, f° 174 v° - 8 nov. 1494; *idem*, f° 206 r° - v° - 14 oogst 1495.

(78) SAK, bijlage van charter 291.

(79) „ Den 20e dach van oust trac Pieter van Spiere tYpre met die van der draperie van deser stede omme te sprekene metten raedslieden aldaer nopende den statute ghemaect bij die van Brugge ende den Spaengaerden, contrarie de draperie van Curtricke ” (ARB, *Rekenkamer*, n° 33239 (1495-96), f° 37 r° - 38 v°). Verdere sporen vindt men: *Idem*, n° 33240 (1496-97), f° 35 r°, 46 r°; *Idem*, n° 33241 (1497-98), f 32 r-v°, 38 v°, 40 v°.

(80) „ Dat de stede van Curterijcke haer principallie onderhout up tfait van der draperie. Dat ooc de Nacie van Spaignen, die de Curterijcsche lakenen coopt up den zeghele zonder die anders te besiene... ” (Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *sententien, reeks B*, 1503-6, f° 170 r° - 171 r°).

Brugge vertegenwoordigd (81). Het zijn dan ook de Katalaanse kooplieden die zich in 1412 te Kortrijk met de magistraat komen onderhouden over de draperie (82). De Katalanen ondergingen echter de weerslag van hun economische achteruitgang in de eerste helft der 15e eeuw, zodat in 1452 de Natie nog slechte vijf vertegenwoordigers telde te Brugge (83). De Spaanse of Kastilliaanse Natie (84), welke de taak der Katalanen zou overnemen, kreeg eerst in 1441 een zeker belang (85). De Spaanse kooplieden, die Kortrijks laken verhandelen in de tweede helft der 15e eeuw, zijn dan ook meestal van Kastilliaanse oorsprong, zoals Juan Lopez (86), Gomez de Soria (87), Alonso de Pardo (88), Jake de Soria en Sancho de Montese (89). Zo moet vermoede-

(81) J. Marechal, *La Colonie Espagnole de Bruges du XIVe au XVIe siècle*, in *Revue du Nord*, 1953, blz. 7, 15.

(82) Th. Sevens, *Eene werkstaking...* in *Handel. Gesch. Oudh. Kring Kortrijk*, n. r., dl 5, 1926, blz. 57.

(83) J. Marechal, *Le départ de Bruges des marchands étrangers (XVe et XVIe siècle)*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis „Société d'Emulation” te Brugge*, 1951, blz. 27. R.S. Lopez, *The trade of Medieval Europe: The South*, in *The Cambridge Economic History of Europe*, uitg. M.M. Postan en E.E. Rich blz. 347-348 (Cambridge, 1952). J.V. Vives, *El „redreç de la economia catalanz de 1481. Origenes del mercantilismo en Espana*, in *Studi in onore di Armando Sapori*, II, blz. 899 (Milaan, s.d. 2 dln).

(84) Het is met de term „Spaanse Natie” dat van het midden der 15e eeuw de Spanjaarden in de Kortrijkse bronnen aangeduid zijn. Zie over de gelijkschakeling van de Spaanse met de Kastilliaanse Natie, J. Marechal, *La Colonie Espagnole*, in *Revue du Nord*, 1953, blz. 6, nota 3.

(85) Scheiding van het konsulaat van Kastillië en Biskaje in 1441 (*Ibidem*, blz. 16).

(86) *Ibidem*, blz. 11

(87) J. Marechal, *Le départ de Bruges* in *Handelingen Société Emulation*, 1951, blz. 36.

(88) L. Gilliodts-van Severen, *Cart. Consul. Espagne*, I, blz. 104.

(89) Beiden treden gezamenlijk op met Alonso Pardo (L. Gilliodts-van Severen, *Cart. Consul. Espagne*, I, blz. 109; L. Gilliodts-van Severen, *Cartulaire de l'ancienne Estaple de Bruges. Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville* — (Publications de la Société d'Emulation de Buges, II, n° 1176, blz. 220-222. Brugge, 1904-1906, 4 dln).

lijk het teruglopen van de Kortrijkse Produktie na 1422 en de nieuwe bloei na 1460 verklaard worden door de periode welke lag tussen het verval van de Katalanen en de opkomst der Kastillianen (90).

Een rechtstreeks gevolg van deze handel met de Spanjaarden is het belang van Brugge als afzetgebied. Zowel het Katalaanse als Kastilliaanse konsulaat was te Brugge gevestigd (91), zodat de Kortrijkse drapier logischer wijze zijn verkoop naar Brugge diende te richten. Wanneer de toestand in Vlaanderen na het gevangennemen van Maximiliaan te Brugge uiterst moeilijk werd, ging de verver Pierart Buucquoys met de drapier Joos de Scrivere te Kortrijk de overeenkomst aan, dat hij twaalf

---

(90) Het is mogelijk dat nog een ander element de heropleving van de Vlaamse buitenlandse handel in de tweede helft der 15e eeuw in de hand heeft gewerkt en dus a fortiori ook Kortrijk moet ten goede gekomen zijn. Dit element is de vermindering van de metaalwaarde van de geldeenheid. Na een dertigjarige stabiliteit werd de metaalwaarde o.m. deze van de zilvermunt in 1466 verminderd om in 1488 circa 1/3 van de waarde van 1434 te bereiken (V. Janssens, *De goud- en zilverwaarde der geldeenheid*, in *Dokumenten voor de Geschiedenis van prijzen en lonen in Vlaanderen en Brabant (15e-18e eeuw)*, uitgeg. o.l.v. prof. dr. C. Verlinden, Brugge, 1959, blz. 20 — Werken uitgegeven door de Faculteit van de Letteren en Wijsbegeerte van de R.U. Gent, 125e aflv.). Door prof. De Roover werd inderdaad reeds gewezen op de korrelatie tussen de inflatiepolitiek van de 14e eeuw en de toestand van de Vlaamse Lakennijverheid: „The end of the currency inflation in 1384 also marked the beginning of the slow decline of the Flemish draperie” (R. De Roover, *Money, banking and credit in mediaeval Bruges*, Cambridge Mass., 1948, blz. 227 — Uitgave van de The Mediaeval Academy of America n° 51). Ook de inflatie in de 15e eeuw valt samen met de opbloei van de lakennijverheid, in ieder geval te Kortrijk. Hiermede wordt het probleem gesteld, doch is ver van opgelost. Het is immers de vraag of dit voor gans Vlaanderen het geval is geweest; of de lonen deze inflatie hebben gevolgd (te Antwerpen schijnen de lonen niet in de hoogte gegaan cf. E. Scholliers, *De levensstandaard in de 15e en 16e eeuw te Antwerpen*, Antwerpen, 1960, blz. 224-5, app. XXI, en blz. 255 graf. 27), en in welke zin de verkoopprijs van het Kortrijks laken op de inflatie na 1466 heeft gereageerd.

(91) Het Katalaanse konsulaat werd opgericht in 1330; het Kastilliaanse in 1428, afgescheiden in 1441 van dit van Biskaje en definitief geregeld in 1455 (J. Marechal, *La Colonie Espagnole*, in *Revue du Nord*, 1953, blz. 15-17).

lakens zou verven voor 6 lb. gr., te betalen indien de Scrivere tussen juli/oogst en Kerstmis 1490 zonder vrijgeleide naar Brugge kon reizen (92). In 1497 worden de lakens van twee Kortrijkse drapiers te Brugge in beslag genomen op aandringen van de ontvanger-generaal van Vlaanderen (93), terwijl de stad Kortrijk zich voor de verkoop van haar „financies” (94) meestal bestaande uit fardelen, eveneens naar Brugge richt (95). Dat alles wordt bevestigd door het verschijnen van Antwerpen als verkoopscentrum tijdens de jaren 1491-93 (96), toen de Kastiliaanse Natie naar Antwerpen uitweek (97).

Er is echter nog een andere faktor die het belang van Brugge op het voorplan brengt nl. de handel in Engelse wol. Prof. J.A. van Houtte heeft reeds gewezen op het aspekt van de Brugse markt als transitio van wol naar de Italiaanse textielcentra (98). Brugge voorzag echter ook

(92) „..ende indien men niet trecken mochte te Brugghe zonder saulve conduyt binnen den voorseiden tijde, zo zoude Joos de lakenen omme niet doen meeden” (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1490-92, f° 213 v° - 214 v°).

(93) „Betaelt Pieter Nachtegale, duerwaerdere, ter cause van zekere execucie ende costen bij hem ghedaen binder stede van Brugghe ten versoucke van den ontfanghere general van Vlaendren up den persoonen van Jan de Hert ende Jan de Heeghere, poorters van der stede, die bedwonghen waeren bij heerlicke execucie zekere lakenen te namptiereene in den handen van den voorseiden duerwaerdere.” (ARB, *Rekenkamer*, n° 33241 (1497-98), f° 42 r°).

(94) Over deze „financies”, zie verder.

(95) „Gheeraerde vander Meersch, waghenaere, van ghevoert hebbene te Brugghe..” (ARB, *Rekenkamer*, n° 33232 (1486-87), f° 54 v°. *Idem*, n° 33236 (1491-2), f° 47 v° - *Idem*, n° 33241 (1497-98), f° 9 r° - *Idem*, n° 33243 (1499-1500), f° 45 v°).

(96) De stad Kortrijk verkoopt lakens op de Antwerpse markt in 1492-93 (ARB, *Rekenkamer*, n° 33237, f° 10 r°-v°). Twee Kortrijkse drapiers worden te Antwerpen gearresteerd (*Ibidem*, f° 53 v°). Robert de Veel verkoopt in 1491 Kortrijks laken te Antwerpen (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1504-5, f° 226 v° - 227 r°).

(97) Uitgeweken naar Antwerpen in 1488 kwam deze natie slechts in de loop van 1494 terug. Sommige leden, zoals Fernando de Bernuy bleven aldaar (J. Marechal, *Le départ de Bruges des marchands étrangers*, in *Handelingen Société d'Emulation*, 1951, blz. 36,40,43 nota 92).

(98) J. A. Van Houtte, *Bruges et Anvers, marchés „natio-*

gedeeltelijk de Vlaamse stedelijke nijverheden (99), welke Engelse wol verwerkten. De toestand was in ieder geval zo te Kortrijk. Wanneer men de lijst opmaakt van de aktieve wolkooplieden aldaar, en afziet van de Kortrijkse handelaars en de Engelse Stapelkooplieden, dan kan men deze in twee categorieën verdelen: enerzijds, Brugse poorters (100) en anderzijds vreemdelingen, Spanjaarden (101) en Italianen (102), meestal te Brugge residerende. De scheidingslijn tussen beide categorieën is echter moeilijk vol te houden, wanneer men de werkelijkheid benadert. Gezien de grote kapitalen, welke deze handel vergde (103), werden vennootschappen opgericht, waaraan zowel buitenlanders als poorters deelnamen. Willem Caignet staat in verbinding met de fir-

naux" ou „internationaux" du XIVe au XVIe siècle, in *Revue du Nord*, 1952, blz. 102-3.

(99) SAK, bijlage aan charter 291, bevat een antwoord op de klachten van de Stapelkooplieden. Dit antwoord gaat uit van „les marchans exerçans et frequentans la marchandise des laines d'Angleterre, residens en la ville de Bruges et ailleurs au pays de Flandre".

(100) Willem Caignet (SAK, *Ghed. Viersc.* 1486-89, f° 82 v° - *Ghed. in Camere*, 1485-86, niet gefol.) - Adriaan van Lembeke (SAK, *A-C*, 1494-98, f° 232 v°) - Rombout de Hamere (SAK, *Ghed. in Camere*, 1502-3, f° 139 r°) - Cornelis van Coolhuse (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1490-92, f° 388 r°) - Gillis le Vendeur (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 60 v°) - Jan Houtmaerc (SAK, *A-C* 1503-4, f° 105 r°).

(101) Juan Lopez (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1474-76, niet gefol., geding van 23 juni 1475 - *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 205 v°, 211 v°, 213 r° enz.) - Gomez de Soria (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 213 r° - 214 r°) - Bartolomeo de Sedano (SAK, *A-C* 1491-94, f° 121 r°-v°, 129 r°) - Juan de Sedano (SAK, *Ghed. in Camere*, 1502-3, f° 186 r° - *Ghed. Viersc.*, 1504-5, f° 96 r° - *A-C* 1505-7, f° 43 v°) - Fernando de Bernuy (SAK, *A-C* 1509-10, f° 9 r°-v°, 47 v°).

(102) Girolamo Frescobaldi en Antonio Gualterotti, florentijnen (SAK, *A-C* 1491-94, f° 157 r°; *Idem*, 1494-97, f° 20 r°). Cfr gegevens over beide firma's medegedeeld bij R. Ehrenberg, *Das Zeitalter der Fugger*, I, blz. 278-281 (Jena, 1912,2 dln) - Cornelis Altoniti, florentijn (ARB, *Rekenkamer*, n° 33243 (1499-1500), f° 8 r°) - Augustin en Lazarus Spinghel, genuezen (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1504-5, f° 67 v°).

(103) Een sarpler fijne Cotswold kostte in 1485 ± 55 lb. gr. (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 82 v°).

ma Mosscheron (Rome-Florentië) voor de verkoop van Engelse wol (104). Begin 1477 richt de Kastilliaan Juan Lopez voor de duur van 3 jaar een „ghemeene bursse” op waarvan Bruggelingen zoals Aliaume de Boulogne (105), Cornelis vanden Doorne (106), weduwe de Clerc en Gijsbrecht van Wijsberghe deel uitmaakten (107). Het aanvangskapitaal is met uitzondering van de bijdrage van de weduwe de Clerc, groot 300 l. gr., niet bekend (108). Lopez hield de boekhouding van de firma

(104) „...ende van den ghezelscepe in coopmanscepe dat de voorseide Alexander ende Willem te gaedre ghehouden hadden” (SAB, *Civil. Sentent. in-4°*, 1489-90, f° 20 v° -21 r°). Waar Gilliodts beweert dat het gaat over handel in Engelse lakens (L. Gilliodts-van Severen, *Cart. Anc. Estaple*, II, n° 1255 blz. 274), vermeldt de oorspronkelijke tekst echter handel in Engelse wol „...questien over coopmanscepen van ynghelsche wulle” (SAB, *Civil. Sentent. in-4°*, 1489-90, f° 20 v° - 21 r°).

(105) Aliaume de Boulogne was tesorier van de stad Brugge 1491-92 (L. Gilliodts-van Severen, *Cart. Anc. Estaple*, II, n° 1259, blz. 276).

(106) L. Gilliodts-van Severen, *Inventaire des Archives de la ville de Bruges. Section première. Inventaire des chartes. Première série. Treizième au seizième siècle*, VI, blz. 169 nota 2 (Brugge, 1871-1885, 9 dln).

(107) „Ende emmer int jaer 77 Ghijselbrecht, Loupes, Alyames de Boulogne, Cornelis vanden Doorne ende andere maecten ghesaemder handt eene ghemeene bursse gheheurende drie jaeren hendende 79. Vermet. Dat Loupes van desen den boucq hilt. Vermet. Dat Ghijselbrecht van der zelve bursse principael facteur was, handelaere ende wandelaere. Vermet” (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 234 v° -237 v°). De vennootschap was een typische Italiaanse *compagnia*, waarin de deelgenoten kapitaal en arbeid investeerden. Zowel Alyame de Boulogne als vanden Doorne zijn actief bij de wolhandel betrokken (*The Cely Papers*, uitg. H.E. Malden, blz. 2,3,10). Alleen de verhouding met van Wijsberghe is onduidelijk. Het is mogelijk dat hij zonder kapitaal bij te dragen deel uitmaakte van de vennootschap. Zijn arbeid vertegenwoordigde een zeker kapitaal (cf. een dergelijk voorbeeld bij R. De Roover, *A florentine firm of cloth manufacturers. Management and organization of a sixteenth-century business*, in *Speculum*, 1941, 16 jg., blz. 6). Over de vorm van een *compagnia* cfr. C. Bauer, *Unternehmung und Unternehmungsformen im Spätmittelalter und in der beginnenden Neuzeit*, blz. 24-28 (Jena, 1936); M.M. Postan, *Partnership in English medieval commerce*, in *Studi in onore di Armando Saporì*, I, blz. 526; F. Edler, *Glossary of mediaeval terms of business. Italian series. 1200-1600*, blz. 335-347 (Cambridge Mass., 1934).

(108) „...omme te betalene de wedewe Clercx 300 lb. gr., die

en Wijnsberghe was de faktor. Wanneer in 1479 het vennootschap ten einde liep, blijft Wijnsberghe faktor van Lopez (109). Het is onbekend of de andere partners het kontrakt vernieuwd hebben. In ieder geval wordt slechts gesproken van de terugbetaling van 300 l. gr. aan de weduwe de Clerc bij middel van zeven sarplers Cots-wold. In de loop van 1483-84 worden Lopez en Wijnsberghe aanzien als de grootste afnemers van Engelse wol in de Stapel van Calais (110). Op 19 april 1484 ging Lopez een ander vennootschap aan met Willem de Veel (111), zijn vroegere faktor, eveneens voor de duur van drie jaar. Lopez' bijdrage was 200 en de Veel's 300 l.gr. (112). Brugs kapitaal was dus meer dan op het eerste zicht schijnt, actief in de wolhandel.

---

zoe ingheleyt in de ghemeene bursse met Loupes, Alyames ende dandere" (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 234 v° - 235 r°).

(109) „Dat naer texpireren van desen jaere es Ghijselbrecht bedeghen facteur van Loupes in alle maniere van coomschepe, ende Ghijselbrecht hem heift verbonden wel ende deuchdelic te diene ende gheene andere coomscepe belooft te doene omme hemzelve noch omme andere, anders dan in de name van Loupes ende tsinen prouffite ende daerof zine obligacie ghegeven" (SAK, *Ghed. Viersc.* 1486-89, f° 234 v°-235 r°). Gezien de eenzijdigheid van het verbod handel te drijven, blijkt Wijnsberghe hier een ondergeschikte rol te vervullen. Vergelijk hiermede het kontrakt tussen Raffaello di Francesco de Medici, Chiarissimo di Rosso de Medici en Bernardi di Domenico Baglioni in 1531. Baglioni draagt praktisch de ganse last van de firma. Zijn bijdrage in het kapitaal is niet in speciën, doch in arbeid, welke op een bepaald bedrag geschat wordt. Zijn aandeel in de winst van de firma wordt op dit bedrag berekend. Hij heeft geen ander loon (R. De Roover, *A florentine firm....*, in *Speculum*, 1941, blz. 5-7).

(110) E. Power, *The wool trade in the fifteenth century*, in *Studies in English trade*, blz. 60. Volgens een mededeling van de luitenant van de stapel kochten zij in dit jaar voor 25.000 lb. st. wol.

(111) Willem de Veel fs. Gillis, afkomstig van Valenciennes, werd poorter van Brugge in 1482 (R. Parmentier, *Indices op de Brugsche Poorterboeken*, II, blz. 828 (Brugge, 1938, 2 dln.). Willem de Veel is eveneens betrokken in de handel in Kortrijkse lakens. De drapier Jan Craye verkocht hem lakens rond 1488 (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1490-92, f° 119 v° - 120 r°).

(112) Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *Sententien, reeks B.* 1495-98, f° 134 r° - 135 v°. Dit is een ander voorbeeld van een

Beide factoren, nl. de aanwezigheid der Spanjaarden en het belangrijk aandeel der Bruggelingen (poorters en vreemdelingen-residenten) in de wolhandel, maakten Brugge nog op het einde der 15e eeuw tot een eerst-rangscentrum voor de Kortrijkse drapier en verklaren meteen de konstante tegenwoordigheid van de Brugse waard.

Keren wij terug tot onze waarden. De bedrijvigheid van de Kortrijkse draperie op het einde van de 15e eeuw verklaart hun werking. De aanwezigheid van de Brugse waarden is normaal, gezien de belangrijkheid van de Brugse markt.

In de draperie zelf zien wij de waard actief optreden in twee takken. nl. bij de bevoorrading in grondstof d.i. Engelse wol, en bij de afzet van de geproduceerde lakens. Wij nemen deze laatste aktiviteit als vertrekpunt.

Jan Porret, drapier te Kortrijk, kocht in 1488 aan Juan Lopez van Brugge een zak Cotswold. Als betaling vroeg Lopez twee fardelen kontant te leveren. Deze koop werd

---

compagnia. In het kontrakt was tevens vermeld dat „de gheintimeerde (Veel) gheen coopmanscepen doen en zoude noch bi andre doen doen voor hemzelven, noch voor andren, noch ooc ontfaen zijns zelfs ghelt of dat yemende leenen om hemzelven noch yemend anders proffijjt daermede te doene, het en zoude al commen ten proffijte ende ten boucke van den voornoemden heeschere (Lopez), nemaer dat alle de coopmanscepe, die hij den vorseiden tijt gheduerende doen zoude zijn ende commen zoude ten ghemeen oorbore van hemlieden beeden naer de grootte van elcx inlegghen. Dat ooc de gheintimeerde ghehouden zoude zijn alle de coopmanscepe, die hij hanghende de vorseide drie jaer doen zoude, brenghen zoude ten comptoire ende boucke van den voornoemden heeschere” (zie over dit uitschakelen van konkurrentie in het kader van de *compagnia*, C. Bauer, *Unternehmung und Unternehmungsformen*, blz. 27-28). De verdeling van winst en verlies gebeurt „te zulker bate ende scade als hanghende den vorseiden tijt bevonden wesen zoude incommen zijnde naer advenante van elcx ingheleiden penninghen”. Elk jaar met Pasen wordt de boekhouding nagezien „...ende ten ingane van den vorseiden ghezelscepe tusschen hem ende den gheintimeerde nieuwe boucken te makene, tallen Paesschen rekeninghe ende bewijs te doene...”.

te Brugge gesloten (113). Porret begaf zich hierop naar de Brugse waard Joos van Doorlee en verzocht de vijf lakens, welke hem, Porret, toebehoorden en die bij van Doorlee lagen, aan Lopez te leveren. Gezien echter nog één laken ontbrak, gaf Porret opdracht aan van Doorlee bij Jan Weyts, nog een Brugse waard, het resterende te halen (114). Porret schreef hierop aan Lopez dat de betaling binnenkort zou gebeuren door van Doorlee en vroeg levering van de wol. Lopez antwoordde echter dat hij slechts vier bellaerden en één negenvierendeel ontving. Hij verzoekt om levering van het ontbrekende ofwel betaling ervan. Joos van Doorlee geeft daarop zijn versie: einde mei 1488 had Porret bij hem drie bellaerden en twee negenvierendelen. In opdracht van Porret moest hij deze, samen met een bellaerd berustende bij Jan Weyts, aan Lopez leveren. Tien of twaalf dagen na deze overeenkomst schrijft Porret hem of zijn klerk dat een der negenvierendelen moet verkocht worden en het bedrag aan hem toegezonden (115). Van Doorlee voerde deze opdracht uit. Verder loopt de discussie over dit verkochte laken.

Het lijkt geen twijfel dat de waard van Doorlee in het bezit was van een vijftal lakenen toebehorende aan Porret. In opdracht van deze laatste leverde hij ze aan

---

(113) SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 205 v° - 206 r° — geding Porret tegen Doorlee — april 1489 ns.

(114) „Dat Porret, doe wesende te Brugghe, verhaelde Joos de voorworde ende bat Joos dat zulcke lakenen, als hij doe van hem hadde, dat hijse leveren zoude Loupes, twelcke was 5 lakenen. Ende omme breedere betalinghe te doene Porret, hebbende eenen bellaert onder Weyts, omme de vulcomminghe van den 2 fardeelen, bat hem dat hij dien halen zoude ende voort leveren Loupes, ende Joos dies last ghenomen” (*Idem*).

(115) „Dat binnen 10 oft 12 daghen Jan ghescreven heift an Joos oft an zijn clerck, dat hij hem deen van den neghen vierendeelen vercoopen wilde ende hem de penninghen zenden bij Jan Beele, bringhere van de cedulle. Vermet in denzelve letteren. Dat ooc Jans lettre ende handtghescrijfte es. Vermet” (*Idem*).

Lopez met uitzondering van één, dat hij verkocht, en waarvan hij de opbrengst aan Porret zond. Porret handelde verder eveneens met de waard Weyts, waar hij op dat ogenblik één bellaerd liggen had.

Dit is geen alleenstaand geval.

In 1486 kocht Joos Planckaert, drapier te Kortrijk, aan dezelfde Juan Lopez twee zakken fijne Marchwol voor 175 lb. 6 s. 11 d. gr. Deze schuld was betaalbaar met bellaerden (116). Op een bepaald ogenblik komt de vrouw van Planckaert te Brugge bij van Doorlee, en raadt hem aan de twee lakens, welke hij in bezit had, en die eigendom van Planckaert waren, te verkopen wegens de vele schulden van haar man en vóór iemand er de hand kon opleggen (117).

Het voorbeeld van Roegier de Vlaminc illustreert het nog beter.

Roegier de Vlaminc, drapier te Kortrijk, had bij Pieter vander Strate, makelaar te Brugge, vijf bellaerden „omme te vercoopene” (118). P. vander Strate verkocht er twee, waarde 22 lb. gr., en betaalde de Vlaminc slechts 20 lb. 5 s. gr. P. vander Strate beweert dat het verschil te wijten was aan het feit dat een der bellaerden „ghehauwen” was (119). Hierdoor vermindert de prijs van een bellaerd met 1 à 2 lb. gr. R. de Vlaminc beweert daarentegen dat overeengekomen was over een verkoop

(116) SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 211 v° - 212 r° — geding Planckaert tegen Doorlee — 29 april 1489.

(117) „Planckaerts wijf es ghecommen te Brugghe ende daer te kennen ghegheven dat niet wel met Joos stont van vele schulden. Ende ryet hem twee lakenen, die Joos daer hadde, te vercoopene met penninghen up aventure oft yement zijn handt derup leyde” (*Ibidem*).

(118) SAK, *Ghed. in Camere. 1502-3*, f° 243 r° en 241 r° — geding Vlaminc tegen Strate — 27 januari 1504 ns.

(119) Dit „hauwen” gebeurde bij het meten van de lakens, onmiddellijk na het vollen. Een bellaerd moest reglementair 29 ellen lang en tussen 9,5 en 10 vierendelen breed zijn (SAK, *Reg. Ordonn. Polit.*, f° 55 r° - 62 r°, art. 42).

van drie lakens, waarvan een „ghehauwen” voor 32 lb. 5 s. gr. (120).

In dezelfde zin is er het geding Heeghere-Bastijn (121). Jan de Heeghere, blauwverver te Kortrijk, verkocht aanvang 1490 een fardeel Kortrijkse lakens aan Gheenin Bastijn, drapier te Kortrijk. Heeghere bezat dit fardeel te Brugge bij Joos van Doorlee; hij gelastte de klerk van van Doorlee dit fardeel aan Bastijn te leveren en dit in aanwezigheid van Bastijn. Deze laatste heeft de lakens nooit afgehaald (122). Rond 1502 werden Porret, Adin, Bisscop en van Rameys aangesteld om een geschil bij te leggen tussen Roegier Worme, drapier, „ende zinen makelare te Brugghe ter cause van der verdonckerthede van eenen bellaerde”. Hun uitspraak moet voor Roegier onaangenaam geweest zijn, daar hij in 1503 de scheidsrechters beschuldigt „loos ende valsch” te zijn (123).

De aktiviteit van de Kortrijkse waarden liep parallel met deze van zijn Brugse collega's.

Op 28 oktober 1486 werd een „wettelicke kennesse” voor de magistraat van Kortrijk geakteerd, waarbij Joris de Camerlijnc bekende schuldig te zijn aan Daniel Maelfeyt, drapier, de som van 11 lb. gr. betaalbaar op de jaarmarkt van Kortrijk 1487. Maelfeyt gaf deze „kennesse” in handen van de Kortrijkse waard Inghel

(120) „Ter vercoopinghe van den ghehauwen laken, ne hadde daerof gheen last, anders dan de drie laken, deen ghehauwen, niet min gheven zoude dan 32 lb. 5 s-gr. deelende den clerc van Pieteren” (SAK, *Ghed. in Camere, 1502-3*, f° 243 r° en 241 r° — geding Vlaming tegen Strate).

(121) SAK, *Ghed. Viersc. 1490-92*, f° 45 v° - 46 r° — geding Heeghere tegen Bastijn — 3 juli 1490.

(122) „Jan hebbende te Brugghe een fardeel Curtrix lakenen... Jan heift den clerc van den makelaere, te wetene, Joos van Doorlee, ghelast dese lakenen Gheenin te leverene ter presencie van denzelve Gheenin ende de clerc dat belooft” (*Ibidem*).

(123) SAK, *Ghed. in Camere 1502-3*, f° 94 r° — geding Porret tegen Worme — januari 1503 ns.

vande Voorde (124), die verscheidene betalingen ver-richt had in naam van Maelfeyt. In de loop van 1487 leverde Maelfeyt echter vier bellaerden aan vande Voorde, en verzocht de vroeger gedane betalingen op deze laatste levering te debiteren, terwijl de schuldbrief hem integraal zou uitbetaald worden. Het geding vindt vermoedelijk zijn oorsprong in het feit dat de verkoop van de bellaerden niet onmiddellijk gebeurde, terwijl de schuldbrief kontant geld betekende voor de drapier. Indien de betalingen hierop gedebiteerd werden, vermin-derden de kontanten aanzienlijk.

In de loop van 1491 zien wij Robert de Veel, makelaar te Kortrijk, twee fardelen verkopen te Antwerpen (125). In oktober 1484 verkocht Inghel vande Voorde een sarpler wol aan Pieter de Hulst, drapier te Kortrijk, betaalbaar met vijf bellaerden en twee negenvierendelen tussen deze datum en Sinksen 1485 (126). De betaling is met uitzondering van één bellaerd volledig. Deze bel-laerd ontbreekt omdat Hulst verklaarde dat hij een bel-laerd liggen had bij van Doorlee te Brugge. Vande Voorde ging dit persoonlijk te Brugge kontroleren en het bleek dat er geen bellaerd meer voorradig was.

De voorgaande gegevens leveren ons een treffend bewijs dat zowel de Kortrijkse als Brugse waard niet als een passieve figuur in de transakties van Kortrijks laken mogen beschouwd worden. Zij treden er integendeel actief op. Het geheel van de verhandeling neemt de vorm aan van een „commenda”, waarbij de drapier als sla-pende partner (commendator) goederen levert aan de

(124) SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 308 r° - 309 r° en 305 r° - v° — geding Voorde tegen Maelfeyt — 12 mei 1490.

(125) „Noch ghesonden 2 fardeelen int zelve jaer tAntwerpen ende waeren vercoocht tfardeel 16 lb. gr. sterl. met ghelde in avenante als vooren” (SAK, *Ghed. Viersc. 1504-5*, f° 226 v° - 227 v° — geding Plancke tegen Hulst — 11 februari 1506 ns.).

(126) SAK, *Ghed. Viersc. 1485-86*, f° 188 r° - 189 v° — geding Voorde tegen Hulst — 4 oktober 1486.

waard (tractator) om die te verkopen. Het is een vennootschap waarin de arbeid geleverd wordt door de „tractator”, die in de teksten gewoonlijk faktor genoemd wordt (127). De lakens worden bij de waard gedeponneerd en de prijs ervan vastgesteld zoals in het reeds aangehaalde geval Vlaminck-vander Strate (128). Het is mogelijk dat de waard een schuldbrief aflevert voor de ontvangen lakens (129). Verder moet de waard de markt prospecteren om na te gaan of hij de gevraagde prijs kan bekomen — de lakens zijn immers aan prijschommelingen onderhevig (130) — of indien kopers voorhanden zijn. De opbrengst wordt daarop aan de drapiers gezonden (131). Er is dus een zeker risico aan verbonden voor de makelaar, en er wordt van hem een grondige marktkennis gevergd. De drapier kon echter onmiddellijk kontanten nodig hebben zodat de waard onver-

(127) M. M. Postan, *Partnership in English medieval commerce*, in *Studi in onore di Armando Sapori*, I, blz. 524.

(128) SAK, *Ghed. in Camere 1502-3*, f° 243 r°. In het geding Plancke tegen Hulst wordt dit ten overvloede bewezen door te wijzen op het ontbreken van een overeenkomst „Ingehele (vande Voorde) payment ghedaen heeft met fardeelen voor 18 lb. gr. tsterlincx, in dien tijt. Vermet. Blijcket, zal daarmede oic ghestaen, ghemerct dat hij de lakenen gheanverdt heeft zonder pris te maken”.

(129) SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 205 v° - 206 r° „ende hem de penninghen zenden bij Jan Beele, bringhere van de cedulle”. Cedulle als schuldbrief, cf. SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 60 v° : „ende haer darin gheconsentert achtervolghende den inhoudene van der obligacie. Ende dezelve cedulle hier ghelesen”.

(130) „De lakenen zijn binnen desen tijde ghebetert ende ghehoocht” (SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 211 v° - 212 r° — geding Planckaert tegen Doorlee — 22 april 1489). „Dies hadde de hooghinghe van den lakenen ghecommen ten prouffite van den verweerer” (*Ibidem*, f° 135 r° - 136 v° — geding Hulst tegen Yeghem — 19 december 1488).

(131) Wij vinden te Brugge ongeveer dezelfde toestand in het geval Diego de Castro, spanjaard. In ruil voor wol ontving hij 29 lakens. Zijn inzicht was deze aan een verwant in Spanje te sturen om die te verhandelen. Intussen ontving hij bericht uit Spanje dat de zending niet meer nodig was. Om zich van de lakens te ontdoen, zocht de Castro contact met de waard Arnoud vander Baerse „et lui dit que s'il trouvoit acheteur, qu'il en feroit comne de ses propres biens”. Van der Baerse verkocht ze,

wijld tot de verkoop moest overgaan. Dit gebeurt dan zoals de vrouw van Planckaert het uitdrukt „up aventuere” (132).

Uit geen enkel dokument blijkt welk loon de makelaar voor zijn faktorschap ontvangt. Men kan nochtans moeilijk aannemen dat hij deze taak gratis verrichtte. De stadsrekeningen van dit tijdstip leveren ons inderdaad een antwoord hierop.

De stad Kortrijk had op het einde der 15e eeuw een jaarlijks deficiet van circa 10.000 lb. p., de buitengewone leningen niet medegerekend (133). Ten einde over konstant geld te kunnen beschikken bij de aanvang van een nieuw ambtsjaar en de dringendste kosten te bestrijden, werd gewoonlijk naar het gemakkelijk doch kostelijk middel van „financie” gegrepen (134). Dit bestond hierin dat men een bepaald artikel kocht op termijn en het voor baar geld verkocht (135). De verliezen konden

---

en de Castro betaalde het hallegeld en het makelaarsloon (L. Gilliodts-van Severen, *Cart. Anc. Estaple*, II, n° 1365 blz. 375-6; SAB, *Civil. Sentent.* in -4°, 1506-7, f° 81 r° - v°). Het woord „contingent”, welke Gilliodts gebruikt, dient vervangen door „courtage”.

(132) SAK, *Ghed. Viersc.* 1486-89, f° 211 v° - 212 r° — geding Planckaert tegen Doorlee — 29 april 1489.

(133) 1486-87 — 9.334 lb. p. (ARB, *Rekenkamer*, n° 33232, f° 59 v°); 1488-89 — 8.370 lb. p. (*Ibid.*, n° 33233, f° 73 v°); 1489-90 — 7.365 lb. p. (*Ibid.*, n° 33234, f° 55 v°); 1490-91 — 8.128 lb. p. (*Ibid.*, n° 33235, f° 48 v°); 1491-92 — 11.075 lb. p. (*Ibid.*, n° 33236, f° 52 v°); 1492-93 — 15.505 lb. p. (*Ibid.*, n° 33237, f° 54 r°); 1493-94 — 15.157 lb. p. (*Ibid.*, n° 33238, f° 54 v°); 1495-96 — 12.027 lb. p. (*Ibid.*, n° 33239, f° 52 v°); 1496-97 — 7.579 lb. p. (*Ibid.*, n° 33240, f° 47 r°); 1497-98 — 8.051 lb. p. (*Ibid.*, n° 33241, f° 49 r°); 1498-99 — 7.402 lb. p. (*Ibid.*, n° 33242, f° 48 v°); 1499-1500 — 9.353 lb. p. (*Ibid.*, n° 33243, f° 48 r°); 1500-01 — 11.580 lb. p. (*Ibid.*, n° 33244, f° 38 v°).

(134) „Uute dien dat de stede van Curtricke gheen ghelt hebbende omme onsen alder ghenadichsten heere, den coninc van den Roomschen Rijcke, te betalen zine zettinghe ende middien maken een financie van penninghen” (ARB, *Rekenkamer*, n° 33232 f° 12 v° — 1486-87).

(135) H. Van Werveke, *De Gentsche Stadsfinanciën in de Middeleeuwen*, blz. 281-282 (Brussel, 1934. Uitg. van de Koninkl.

enorm zijn (136). Het Kortrijkse stadsbestuur kocht het meest voor de hand liggende artikel, nl. Kortrijks laken, op termijn (137) om het tegen kontant geld te verkopen op de Brugse of Antwerpse markt (138). Bij iedere verkoop wordt een verlies vastgesteld dat schommelt tussen 5 à 27 %, afgezien van de bijkomende onkosten, zoals vervoer, makelaarsloon, gevolgen van een muntdevaluatie enz. (139). Door een voerman werden de lakens naar Brugge gevoerd, waar de magistraat dezelfde verkoopsmethoden van de drapiers toepast: de waarden worden met de verkoop belast. Het zijn ten andere dezelfde waarden die optreden: Jan Weyts (140), Joos van Doorlee (141), Gheeraert de Groote (142). Deze verkoop is gedwongen, of zoals de drapier het zegt „up aventure”. Het loon van deze makelaars, dat in de rekeningen voorkomt, wordt steeds „makelaerdie” genoemd,

---

Acad. België, Kl. Letteren, verzam. in -8°, 2e reeks, boek XXXIV). G. Bigwood, *Le régime juridique et économique du commerce de l'argent dans la Belgique du Moyen Age*, II, blz. 132 en vlg. (Brussel, 1922, 2 dln. Uitg. van de Koninkl. Acad. België, Kl. Letteren, verzam. in -8°, 2e reeks, boek XIV).

(136) Cf. de verliezen opgegeven door Bigwood voor de stad Brugge aanvang 15e eeuw (G. Bigwood, *Régime juridique*, II, blz. 133).

(137) 1486-87 (ARB, *Rekenkamer*, n° 33232, f° 12 v°); 1491-92 (*Ibid.*, n° 33236, f° 11 r°, 47 v° - 48 r°); 1492-93 (*Ibid.*, n° 33237, f° 10 r° - v°); 1493-94, (*Ibid.*, n° 33238, f° 10 r°); 1497-98 (*Ibid.*, n° 33241, f° 9 r°); 1498-99 (*Ibid.*, n° 33242, f° 9 r°); 1499-1500 (*Ibid.*, n° 33243, f° 8 r° - v°).

(138) In 1486-87 worden de lakens naar Brugge gevoerd (ARB, *Rekenkamer*, n° 33232, f° 54 v°). In 1492-93 daarentegen naar Antwerpen (*Ibid.*, n° 33237, f° 52 v°).

(139) In 1486-87 kocht de stad twee fardelen aan Jan Porret à 27 lb. gr. per fardeel. Zij werden verkocht te Brugge à 25 lb. 10 s. gr. Verlies 5,5 %. In 1492-93 koopt de stad drie fardelen aan Cornelis van Coolhuse à 22 lb. gr. per fardeel. De verkoop gebeurt à 16 lb. gr. voor twee fardelen en 15 lb. 10 s. gr. voor het derde. Verlies 27 %.

(140) ARB, *Rekenkamer*, n° 33232, f° 54 v° (1486-87).

(141) *Ibidem*, n° 33243, f° 45 r° (1499-1500) „Den voornoemden Joos van Doorle, makelaer, over zinen recht van makelaerdie van den voornoemden lakenen vercocht thebbene”.

(142) *Ibidem*, n° 33241, f° 42 r° (1497-98).

en bedraagt 6 s. p. per laken, naast een minder bedrag bestemd voor halle- en stalgeld (143). Dit loon is konstant, en niet onderhevig aan de kostprijs van het laken. Het schijnt een zuiver makelaarsloon te zijn en geen kommissieloon.

De hierboven aangehaalde voorbeelden waren gedwongen verkopen. De vraag is of de makelaar zich ook met het makelaarsloon tevreden stelde ingeval hij een risico liep. Hierop geven de teksten geen antwoord. Misschien was het mogelijk voor de makelaar tussen de met de drapier vastgestelde prijs en de eventueel te bedingen verkoopprijs een kleine winst te verwezenlijken.

Het tweede aspekt van de aktiviteit van de waard, nl. de bevoorrading van de drapier in Engelse wol, sluit zoals men verder zal zien nauw aan bij het voorgaande.

Naast enkele lokale drapiers (144) zijn ook de buitensteedse en buitenlandse handelaars in de wolhandel te Kortrijk ingeschakeld. Men ontmoet er Brugse poorters, vreemdelingen (Spanjaarden en Italianen) (145) en Engelse Stapelkooplieden (146).

Ieder van deze drie categorieën heeft zich in het raam van zijn wolhandel van Brugse en Kortrijkse waarden bediend. Cornelis van Coolhuse staat in betrekking met Jacop Porret (147), Juan Lopez met Inghel vande

(143) Betaelt voor trechte van makelaerdie van denzelven 7 fardeelen lakenen te 6 s. p. van elken lakene; Alnoch betaelt te Brugghe van makelaerdie, halle ende stalleghelde van denzelven acht faerdeelen lakenen te 10 s. p. van elken lakenen (ARB, *Rekenkamer*, n° 33236, f° 47 v° — 1491-92).

(144) Brugge, RA, Fonds *Acquisities* n° 3870/28: Passchier Paridaen, drapier te Kortrijk, koopt tussen 1495/97 engelse wol aan Bernaert Kuese, Wouter de Vos, Willem Halsberch en Roeland de Poortere, alle drapiers te Kortrijk.

(145) Cf. voetnoten 83, 84 en 85.

(146) De talrijke schuldbrieven in de reeks Acten en Contracten (SAK) tussen 1493 en 1505 zijn hiervan een bewijs. Cf. ook de processen voor de Raad van Vlaanderen (Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *Sententien*, reeks B, 1498-1503, f° 119 v° - 120 r°; f° 322 r°, f° 331 r° - v^o; f° 58 r° - 59 r°. *Ibidem*, 1503-6, f° 124 r° - 125 r°; SAK, charter 291).

(147) SAK, *Ghed. Viersc.* 1490-92, f° 388 r°.

Voorde (148) en Joos van Doorlee (149), Jan Brouc, stapelkoopman, met Joos van Doorlee (150), Jan de Thelnaere, stapelkoopman, met Gheeraert de Grootte (151), Richard Ponsberry met Arnoud vander Baerse (152), enz.

Hun rol in deze wolverhandelingen wordt niet altijd duidelijk omschreven. De Kortrijkse waarden laten zich in deze transakties wel betitelen als makelaar en faktor, zoals Jacop Porret (153) en Inghel vande Voorde (154). De Brugse daarentegen houden aan de term makelaar en gewagen niet van faktor (155). Nochtans loopt hun werking in dezelfde lijn.

In een proces tussen de wolhandelaar Coolhuse en Jacop Porret worden diverse methoden voor het optreden van een waard in de wolhandel opgegeven (156).

In de loop van 1490 zond Coolhuse aan Porret verscheidene pokketten wol, waarvan door tussenkomst van Porret twee aan Jan de Scapere geleverd werden tegen betaling met bellaerden. Porret heeft de schuldbekentenis van Scapere ontvangen. Deze vluchtte uit Kortrijk, zodat Coolhuse zijn schuld niet kon innen; deze laatste stelde Porret als makelaar hiervoor verantwoordelijk

(148) *Ibidem*, 1485-86, f° 188 r°.

(149) *Ibidem*, 1486-89, f° 205 v°, 211 v°, 213 r°.

(150) SAK, A-C 1494-98, f° 163 v°. Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *Sententien*, reeks B, 1498-1503, f° 322 r°.

(151) SAK, A-C 1494-98, f° 181 v°.

(152) *Ibidem*, 1491-94, f° 157 v°.

(153) SAK, *Ghed. Viersc.* 1490-92, f° 388 r° „Den voornoemden Porret was makelaere ende facteur van Cornelisse, also hij es van meer andere”.

(154) *Ibidem*, 1485-86, f° 188 r° : „Dat Ynghele facteur es van diverschen coopliden ghelijc van Jan Loupes, Wijsberghen ende andere”.

(155) *Ibidem*, 1486-89, f° 211 v°. Doorlee in zijn antwoord merkt op : „Ten coope bij Planckaert ghedaen jehghens hem als facteur, niet. Nemaer heeft voor Joos ghesproken als makelare”. Nu bestaat er wel mogelijkheid — zoals wij verder zullen zien — dat van Doorlee's taak uitsluitend die van makelaar was in dit geval.

(156) SAK, *Ghed. Viersc.* 1490-92, f° 388 r° - 390 v°.

(157). Porret stelt daartegenover een andere versie. Hij erkent makelaar te zijn geweest, en verscheidene pokketten wol van Coolhuse ontvangen te hebben. De wol werd echter door Coolhuse zelf te Brugge verkocht. Hij zond daarop de wol aan Porret met een brief, waarin de voorwaarden van de verkoop waren opgegeven. Aan de hand van dit schrijven leverde Porret de wol aan de drapiers, alsook aan Jan de Scapere en vroeg een schuldbekentenis. Voor deze arbeid ontving Porret 3 lb. p. per pokket. Dat Jan de Scapere daarop uit de stad vluchtte, is echter niet zijn zaak. Hij kan niet verantwoordelijk gesteld worden, gezien Coolhuse hem niet geschreven heeft dat de wol enkel mocht geleverd worden, indien hij verzekerd was van de betaling of indien hij zelf, Porret, borg stond (158). Porret krijgt tenslotte gelijk voor het Kortrijkse gerecht.

Er wordt door de waard een onderscheid gemaakt, wanneer de koopman zelf de wol verkoopt. De waard gedraagt zich alsdan volgens de opgegeven instructies. Normaal bestond dit in het opmaken van een schuldbekentenis voorzien van de nodige borgens onder hun handtekening. De wol werd hierop aan de drapier geleverd en de schuldbekentenis aan de koopman gezonden (159). Porret schijnt dus eerst de wol geleverd te heb-

---

(157) „De voorseide Porret was ooc doe ten tijde ghezwoorne makelaere van der stede van Curtricke met allen den rechten daertoe behoorende. Bij al desen behoort hem waer te segghene ende in te stane van zinen penninghen” (*Ibidem*).

(158) „Ten ghonen dat een makelaere met desen rechte behoort waer te zegghene van zinen penninghen, niet. Het en waere dat de coopman ghescreven hadde de wulle niet te leverne, hine waere versekert van zinen penninghen ofte de makelaere hem zelve gheobligiert” (*Ibidem*).

(159) „Dat Porret heeft ghescreven an Cornelisse... dat hijre niet of ghesceeden en hadde, ne hadde eerst wettelicke kennesse oft obligacien” (*Ibidem*). Willem Caignet verkocht een sarpler Cotswold aan Oste van Amiens en Lauwers Claeux, drapiers „ende elc voor anderen ende elc voor al verbonden, ende hem van desen ghegheven obligacie gheseghelt ende gheteeckent elc met zinen meercke. Hij heift hierup de leveringhe van der

ben, en heeft daarna de schuldbekentenis laten opmaken, zodat de schuldbrief van Scapere niet getekend werd en Coolhuse geen verhaal had op Scapere.

De verdediging van Porret berust op twee argumenten : de koopman schreef hem niet

1. „de wulle niet te leverne, hine waere versekert van zinen penninghen”, nl. het bezit van een schuldbrief voorzien van borgstelling.

2. „De makelaer hem zelve obligiert”, t.t.z. dat de waard zich solidair verklaart met de koper (elc voor andere ende elc voor al) (160).

Beide argumenten geven tevens twee aspecten weer van de rol van de waard. Er bestaat echter nog een derde mogelijkheid. De waard kan naast de koopman als medeschuldeiser optreden (161).

---

wulle ghedaen” (SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 82 v° - 84 r° — geding Caignet tegen Claux — oktober 1487). De Brugse waard Wouter Ameyde past hetzelfde systeem toe. Pieter de Hulst, als pachter van de „zacken wullen van baten”, eist van Ameyde 18 gr. van elke zak wol die Ameyde „heft ghelevert ofte ghedaen leveren”. Jan Thevelin, vervangende Ameyde, verklaart „dat dezelve wulle vercocht es te Brugghe ende den waghenaers ghelevert ende also te Curtricke ghebrocht. Ende zo wanneer de coopere zekere doet, zo ontfaet hij tgoedt” (SAK, *Ghed. in Camere, 1502-3*, los blad tussen f° 217 v° - 218 r°).

(160) Op het belang van de borgstelling van de waard wees reeds prof. van Houtte (J. A. Van Houtte, *Waarden en make-laars...*, *Bijdr. Gesch. Nederl.*, dl. 5, blz. 188-189). In een proces tussen Hendrik Ferrant, waard te Brugge, en Govaert Stertkin, koopman van Keulen, bepaalt de borgstelling eveneens de verantwoordelijkheid van de waard „De heesschere stelt in zijne rekeninghe ontfaen hebbende 41 lb. 16 s. 8 d. gr. van diverssche wijnen, die de verweerer ghelevert zoude hebben Andries van Coeyen, daerof de heesscher niet voordere borghe bedeghen en was dan toten 22 ponden gr., bij denwelken de verweerere tsurplus behoort te haelne anden voorseiden Andries ende hem heesschere dat goed te laten commene tot 60 gouden gulden (Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *Sententien, reeks B, 1503-6*, f° 111 v° - 114 r°, sententie van 11 sept. 1504).

(161) SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 213 r° - 214 r° — geding Doorlee tegen weduwe Crommelin — 29 april 1489. Jan vanden Rade kocht in 1486 een zak wol aan Juan Lopez. De weduwe Roegier Crommelin was borg. Na aflevering van de schuldbrief, werd de wol geleverd. De vereffening van de schuld is nog

Die verscheidene manieren om de schuldbrief op te maken, zijn het resultaat van de wijze waarop de wolverhandeling gebeurde en bepalen tevens de funktie van de waard.

Het is duidelijk dat de eerste manier, het opmaken van een schuldbekentenis, de levering van de wol aan de drapier en het zenden van de schuldbrief aan de koopman, wijst op een rechtstreekse handeling tussen koopman en drapier. De waard speelt hierin enkel de rol van verdeler (162). Dit verklaart misschien de weigering van van Doorlee om zich in een geding met Planckaert als faktor te doen doorgaan. Volgens zijn verklaring trad hij op als makelaar. Wanneer Planckaert na vereffening van zijn schuld zijn schuldbrief aan van Doorlee teruggeeft, dan zegt deze dat niet hij, doch waarschijnlijk Juan Lopez deze in bezit heeft (163).

De derde manier, waarin de waard optreedt als medeschuldeiser, geeft een ander beeld. Als schuldeiser mag men veronderstellen dat hij de hand heeft gehad in de verkoop, niet als eigenaar maar in opdracht van de koop-

---

onvolledig. Daarom spreekt van Doorlee de borg aan, gezien „in de cedulle haer gheobligiert te betaelen Joos van Dourleus, Gomes de Sorye oft emmer...”. Gomez de Soria is de schoonzoon van Juan Lopez.

(162) In het kontrakt tussen Willem Salfort, stapelkoopman, en Pieter vanden Damme van Kortrijk wordt bepaald dat Salfort aan Damme twee sarplers fijne Cotswold zal leveren op 6 oogst 1496 „wel verstaende deselve in de handen blivende van Jan oft Jacop Porret tot deselve Pieter vanden Damme van dien goede souffissante zekere ghedaen sal hebben (SAK, A-C 1494-98, f° 90 r°, 5 juli 1496). Zelfde kontrakt tussen Inghel Doucq, stapelkoopman, en Inghel vande Voorde fs. Olivier van Kortrijk in dato 13 oktober 1496. Het handelt over de levering van elf sarplers fijne Cotswold te leveren in de loop van drie jaar. De wol blijft in handen van Jacob Porret en Robert de Veel tot Inghel „goede ende souffissante zekere ghedaen sal hebben” (*Ibidem*, f° 109 r°).

(163) „Ten ghonen dat hij verkennt heift de obligacie onder hem hebbende, ontkennt ende neemt den eedt. Heift Loupes een obligacie, mach hem die heessen” (SAK, *Ghed. Viersec. 1486-89*, f° 211 v° - 212 r° — geding Planckaert tegen Doorlee — 29 april 1489).

man. Hij was de faktor van de koopman, zodat hij in de schuldbrief naast de koopman kan genoemd worden (164). Dit blijkt ten andere een heel normale procedure geweest te zijn, want in een aantal schuldbrieven wordt naast van Doorlee ook zijn Kortrijkse faktor, Andries Eghels, genoemd (165).

In de tweede manier schijnen de rollen precies omgekeerd. Gezien de waard zich borg stelt voor de koper, mag men aannemen dat hij deze persoon en diens financiële toestand goed kent. Naar onze mening is het zelfs op voorstel van de waard dat de wol aan een bepaalde drapier verkocht wordt, zoals Coolhuse verkeerdelijk aan Porret toeschrijft (166). De waard vervult dus niet meer de rol van faktor van de wolkoopman, doch werkt in opdracht van de drapier. Zijn positie in de schuldbrief verandert eveneens: van mede-schuldeiser wordt hij mede-schuldenaar.

Niettegenstaande de waard de drapier kent, mag men overtuigd zijn dat hij zich op een of andere manier heeft zoeken te beveiligen tegen de nadelige gevolgen van deze borgstelling. Dit blijkt uit een schuldbrief gedateerd 1 juli 1497. Jan Rooze fs. Joos de oude, drapier te Kortrijk, erkent schuldig te zijn aan Joos van Doorlee en Andries Eghels de som van 97 lb. sterling te betalen in drie termijnen. Er wordt een zakelijke borgstelling opgegeven (167). In dato van 31 juli daaropvolgende wordt door een akte uitleg verschaft over het tot stand komen van

---

(164) SAK, *Ghed. Viersc.* 1486-89, f° 213 r° - 214 r° — geding Doorlee tegen weduwe Crommelin. Cfr. voetnoot 143.

(165) SAK, *A-C 1494-98*, f° 157 v° (1 juli 1497). *Ibid.*, f° 172 v° (18 sept. 1497). *Ibid.*, f° 183 r° (20 oktober 1497); *Ibid.*, f° 186 r° - v° (6 en 20 november 1497). Andries Eghels „facteur” van Joos van Doorlee, 28 oogst 1498 (*Ibid.*, f° 233 v°).

(166) „...ende bij tusschensprekene van Jacoppe (Porret) als makelaere ende facteur ende tsiner bede...” (SAK, *Ghed. Viersc.* 1490-92, f° 388 v° - 390 v° — geding Coolhuse tegen Porret).

(167) SAK, *A-C 1494-98*, f° 157 v°.

de schuldbekentenis op 1 juli (168). Andries Eghels verklaart voor de magistraat van Kortrijk dat deze schuldbrief opgemaakt werd als gevolg van een andere opgesteld te Calais voor hetzelfde bedrag, en aangegaan tussen Jan Rooze enerzijds en Jan Brouck, stapelkoopman, anderzijds, waarbij Joos van Doorlee optrad als borg van Jan Rooze. Wanneer Rooze de koopman of van Doorlee zal voldaan hebben, zal deze schuldbrief hem teruggegeven worden.

Deze schuldbrief nu van 1 juli 1497 wijkt in niets af van de andere schuldbrieven, die door Joos van Doorlee en Andries vóór of na deze datum werden opgemaakt (169). De enige wijziging is het gebruik van ponden groot in plaats van ponden sterling, wat erop wijst dat de eigenlijke schuldeiser een inlands koopman (desnoods een vreemdeling in het land verblijvende) ofwel een stapelkoopman is.

Wij zijn dan ook geneigd aan te nemen dat de andere schuldbrieven, waarin waarden als schuldeisers optreden, opgesteld zijn in dezelfde omstandigheden (170).

---

(168) *Ibidem*, f° 163 v°. Deze aanvullende akte schijnt gemaakt op aanvraag van Jan Rooze. Bij de tekst van 1 juli is een nota in margine „Ta Andries Eghels, veu que il a passé une contrelettre ycy escript en datte du dernier jour de juillet, et est par ce ledit J. Rooze contenté” (*Ibidem*, f° 157 v°).

(169) Een aantal dezer schuldbrieven worden opgegeven in voetnoot 165.

(170) In de reeks Acten en Contracten (SAK) staan inderdaad een reeks schuldbrieven genoteerd, waarvan de schuldeisers Brugse waarden (Arnoud vander Baerse, Joos van Doorlee, Wouter Ameyde, Gheeraert de Groote en hun ondergeschikten Ruebin van Werkene, Jacob van Doorlee) en Kortrijkse waarden (Inghel vande Voorde, Robert van Veel, Jacob Porret, Adriaan vande Voorde) zijn. Het loont wel de moeite volgende schuldbrief te vermelden: Willem Halsberch en Roeland de Poortere, drapiers te Kortrijk, erkennen 20 lb. sterling schuldig te zijn aan Arnoud vander Baerse van Brugge. De eerst vermelde schuldeiser was Richard Ponsberry, stapelkoopman. Deze naam werd achteraf doorstreept en vervangen door vander Baerse. Dit zou erop wijzen dat de drapiers zich in hun verklaring aan de schepenklerk hadden vergist (SAK, A-C, 1491-94, f° 157 v°).

In welke mate deze tweede schuldbrief eventueel vervangen werd door een certificaat, waarbij de borg van iedere aansprakelijkheid voortspruitende uit zijn borgstelling ontlast werd, is niet duidelijk. Er is een dergelijk voorbeeld bekend van 28 oktober 1497. Pieter Cruusman, Jan Rooze en Jaspar de Maech, drapiers te Kortrijk, geven ontlasting aan Gheeraert de Groote van Brugge voor de borgstelling, die hij gedaan heeft te Brugge wegens een schuld van hen aan Jan de Thelnaere, stapelkoopman (171).

De verbintenis van de waard in de wolhandel ten opzichte van de koopman en drapier, bracht met zich mede dat hij belang had in de betaling van de aangeane schuld. De schuldbrief wordt immers slechts teruggegeven wanneer de schuld voldaan is.

In de verscheidene gevallen die besproken werden, kon de schuld vereffend worden met de koopman of met de waard. Andries Eghels vermeldt het in zijn „contre lettre” van 31 juli 1497 uitdrukkelijk: „zo wanneer de copman ofte Joos van Dorle oft de voorseide Andries van de voorseide somme vernoucht sal hebben” (172). Wanneer hij als mede-schuldeiser optreedt is het vanzelfsprekend dat hij zich met de schuldaflossing inlaat. Wanneer Jan vande Rade slechts een deel van zijn schuld voortspruitende uit de aankoop van een zak wol

---

(171) „bij dese presente lettren beloven up hemlieden, elc voor anderen ende een voor al, Gheeraert de Groote in Brugge duechdelick, costeloos ende scadeloos te quitene, tontheffene ende tontlastene van der somme van 54 lb. 11 s. 8 d. gr. st. ghelt” (SAK, A-C, 1494-98, f° 181 v°). Een ander voorbeeld van een dergelijke ontlasting, doch onder Kortrijknaars is de schuldbrief van 26 oktober 1497: Joos Vyncke en Margareta Vyncke, weduwe van Wouter Pijpe, erkennen 30 lb. 13 s. 1 d. gr. schuldig te zijn aan Adriaan vande Voorde. Op dezelfde dag ontlast Joos Vyncke Margareta van deze borgstelling door een andere akte (SAK, A-C 1494-98, f° 182 v°.) Cfr. ook M. M. Postan, *Private financial instruments in Medieval England*, in *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 23 jg., 1930, blz. 31-32.

(172) SAK, A-C 1494-98, f° 163 v°.

in 1486, heeft betaald, spreekt van Doorlee de weduwe Roegier Crommelin aan voor het overschot (173). In dezelfde zin zien wij het proces Inghel vande Voorde tegen Pieter de Hulst. Als faktor van Lopez, Wijsberghe e.a., verkocht vande Voorde een zak wol aan P. de Hulst, welke geleverd werd op 11 april 1485. De betaling, die diende te geschieden tussen 11 april en Sinksen 1485, is nog niet gebeurd. Vande Voorde eist het restant. P. de Hulst tracht zich te verdedigen met de bewering dat hij de wol kocht aan Gijsbrecht van Wijsberghe, doch vande Voorde verklaart onder eed dat P. de Hulst de wol aan hem kocht. Daarop zoekt P. de Hulst een uitweg door te verklaren dat volgens de boekhouding van I. van de Voorde zijn schuld vereffend is. Tijdens een bijeenkomst met van Wijsberghe en de klerk van Lopez werden de rekeningen nagezien en geen schuld bevonden. Vande Voorde bevestigt dat op een bepaald moment de schuld betaald was door een valse verklaring van P. de Hulst. Deze beweerde namelijk dat een hem toebehorende bellaerd bij van Doorlee te Brugge berustte. Dit bleek achteraf onwaar. Wat betreft het nazicht van de rekening tussen P. de Hulst en Lopez, dit gaat hem niet aan. Hij eist het restant van de schuld (174).

Zelfs in het geval waar de waard alleen de uitvoerder van de instructies van de koopman is, blijkt hij zich met de betaling op te houden. Wanneer Joos Planckaert in 1486 twee zakken wol koopt aan Lopez met Joos van Doorlee als makelaar, dan beweert Planckaert zijn schuld aan van Doorlee voldaan te hebben. Deze bewering wordt niet weerlegd (175). Hetzelfde gebeurde in 1475. Juan Lopez spant een proces in tegen Joris vanden

(173) SAK, *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 213 r° - 214 r°.

(174) *Ibidem* 1485-86, f° 188 r°- 189 v°.

(175) *Ibidem* 1486-89, f° 211 v° - 212 r° „Hij heeft Dourleus betaelt ende vulcommen van de voorseide somme”.

Gavere omwille van de resterende schuld van een zak wol. Gavere beweert de betaling gedaan te hebben aan „Colaert Jans makelaere” (176).

Het klinkt misschien wel verrassend dat de waard zich zelfs in het laatste geval met de schuldregeling ophoudt. In de twee eerst vernoemde blijkt dit meer normaal. Om dit te begrijpen, moet men het vroeger besproken actief optreden van de waard in verband met de lakenverkoop van de drapiers vergelijken met de woltransakties. Een groot deel van deze verhandelingen staan in het teken van de ruilhandel (177). Wol wordt verkocht kontant of op termijn en de betaling geschiedt niet in speciën, doch in Kortrijks laken. Voorbeelden hiervan zijn legio. Kortrijkse en Brugse poorters, Spanjaarden en Italianen verkochten hun Engelse wol

---

(176) *Ibidem* 1474-76, niet gefol., geding Lopez tegen Gavere, 23 juni 1475.

(177) Ruilhandel of baratto, in middelndl. „baerteringhe” of „manghelinghe”. Zie de bepaling bij F. Edler, *Glossary of mediaeval terms of business*, blz. 43 v° baratto: ruil van goederen zonder meer, waarbij geen geld in aanmerking komt, alhoewel de waarde der geruilde goederen in geldtermen wordt uitgedrukt; ofwel ruil van goederen waarbij een der beide partijen een klein bedrag betaalt. Da prijzen der goederen worden gewoonlijk, doch niet altijd verhoogd. In Italië heeft deze praktijk in de wol- en lakenhandel een belangrijke rol gespeeld in de 14e en 15e eeuw. Zij werd het voorwerp van statuten om ze in te dijken, en van traktaten om ze tot een goed te brengen (A. Doren, *Studien aus der Florentiner Wirtschaftsgeschichte. I. Die Florentiner Wollentuchindustrie vom 13. bis zum 16. Jahrhundert*, blz. 189-199. Stuttgart, 1901). Voor een uittreksel uit een „trattato dei barratti”, cf. *Ibidem*, blz. 500-505. Zie eveneens de blz. welke W. Brulez aan baratto of mangeling wijdt in W. Brulez, *De firma Della Faille en de internationale handel van Vlaamse firma's in de 16e eeuw*, blz. 379-381 (Brussel, 1959. Uitg. van de Kon. Vl. Acad. van België, Klasse Letteren, verh. 35). Ook in de Vlaamse wol- en lakenhandel in de 14e eeuw schijnt dit systeem reeds ingeburgerd. Bewijs hiervan art. 12 van het Brugse makelaarsprivilegie van 1323: „Item, ware dat sake dat een makelare ene baerteringhe maecde, daer die hostelier niet bi ne ware, wat goede dat ware, weder lakene so ander goet...” (R. Ehrenberg *Makler, Hosteliers und Börse in Brügge vom 13. bis zum 16. Jahrhundert*, in *Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht*, XXX, 1885, blz. 464).

op een dergelijke manier (178). Alleen de stapelkooplieden maakten hierop een uitzondering. In de algemene regel worden de schuldbrieven, waarin Engelsen als schuldeisers optreden, opgemaakt in ponden sterling en dienen betaald met geld „in avenante” (179). In een klacht aan de Kortrijkse magistraat in 1493 vermelden de Engelsen dat de betaling van deze schuldbrieven met laken hen door de drapiers opgedrongen wordt, wat indruist tegen het statuut van de Stapel (180). Hun terrein is immers hoofdzakelijk de wolhandel (181), zodat de Kortrijkse lakenhandel voor hen een onbekend gebied is.

Allen hadden dan ook voordeel zich van een waard te bedienen. Deze laatste stond immers voortdurend in kon-

(178) Wij geven van elke categorie kooplieden een voorbeeld: Juan Lopez: „dat binnen eenen jare haerwaerts Porret cochte jeghen Loupes eenen zac wulle codtswale te betalen met lakenen comptant” (SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 205 v°).

Cornelis van Coolhuse: „heift de voorseide Jacop dezelve twee poken ghelevert Jan den Scapere, ende zoude daervooren leveren twee fardeelen lakens gheseghelt te 20 lb. gr. elc fardeel” (*Ibidem 1490-92*, f° 388 v°).

Jan de Hert: „dat, binnen eenen jaere haerwaerts onbegrepen, Gheeraert cochte jeghen Jan eene saerpeliere wulle fine codtswale, passerende deken ende vindere omme 39 maerc te betalen met lakenen tfaerdeel te 38 pont gr.” (*Ibidem 1486-89*, f° 267 v°).

Antonio de Gualterotti: Jacob de Hooghe alias Coc, drapier te Kortrijk erkent schuldig te zijn aan A. de G. voor levering van 1 zak fijne cotswold „2 faerdeelen curtricsche gheseghelde bellaerden” en 8 lb. 10 s. gr. (SAK, *A-C 1494-98*, f° 20 r°).

(179) Van deze algemene regel werd in bepaalde gevallen wel afgeweken. De schuldbrief van 2 nov. 1503 opgemaakt tussen Luux Albrecht, drapier, en Robert Arnoe, stapelkoopman, als gevolg van de levering van 1 sarpler fijne kesteven wol, is betaalbaar met „gheseghelde maertins” (SAK, *A-C 1501-3*, f° 188 r° v°). Cf. nog een ander voorbeeld (*Idem*, f° 164 v°).

(180) „...nemaer worden deselve copmannen of huerlieder facteurs bedwonghen, willen zij betaelt wesen, dit te nemene met penninghen ende schellinghen oft met fardeelen oft bellaerden ter gheliefte van den drappers ende dat buter ordonnancie van den Staple” (SAK, bijlage van charter 291).

(181) H. L. Gray, *English foreign trade from 1446 to 1482*, in *Studies in English trade in the fifteenth century*, blz. 15-17. Hun aandeel in de in- en uitvoer van andere waren bedroeg amper 2 %.

takt met de drapiers die hun lakens bij de waard stapelden om die te verkopen, zodat deze zowel over lakens als over geld van de drapier beschikte (182). Beide waren noodzakelijk bij de aankoop van de grondstof. De beschikking van de waard over lakens stelde hem immers in staat de koopman te voldoen in het geval van een baratto. Inghel vande Voorde als faktor van Lopez en Wijsberghe, verkocht een zak wol aan Pieter de Hulst betaalbaar met vijf bellaerden en twee negenvierendelen tussen 11 april en Sinksen 1485. De betaling is onvolledig, gezien er één bellaerd ontbreekt. P. de Hulst beweert dat zijn rekening met Lopez vereffend is (183). Vande Voorde antwoordt: „ter rekeninghen ghedaen ne leyt in zinen weghe niet” (184), doch eist de bellaerd. Vande Voorde had vermoedelijk de bellaerd op tijd aan Lopez geleverd, zodat de schuld van P. de Hulst in de boeken van Lopez als betaald stond genoteerd. Daarentegen stond hij bij vande Voorde nog in het krijt.

De verkoop van lakens liet de waard de beschikking over de fondsen om de schulden van zijn drapier te betalen.

In 1458 kochten Zegher vande Leene en Lodewijc vanden Ackere wol aan Philips Hardebeen. Zegher betaalde 15 lb. gr. „bij der hand van Jan Robe ende Jan de Vriend”, beiden Kortrijkse makelaars (185). Hetzelfde

(182) In 1459 doet de makelaar Jan de Vriend de goederen van Jan Keest panden wegens schulden voortspruitende uit de aankoop van wol (cotswoold) en boter. In aflossing van zijn schuld betaalde hij slechts met één bellaerd à 9 lb. gr. en twee „blaeuwe” à 11 lb. gr. (SAK, *Ghed. in Camere, 1458-62*, niet gefol., geding Keest tegen Vriend).

(183) „...ende naer Kerstdach noch vergadert gheweist ten huse van Ghijselbrecht, present Olivier Loupes clerc, ende overzien huerlieder staet ende rekeninghe ende gheen ghescil wesende van desen bellaerde” (SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 188 r°-189 v°).

(184) Ibidem.

(185) SAK, *Ghed. in Camere 1458-62*, f° 17 r° - 18 r°, geding Leene tegen Ackere. Jan de Vriend wordt vernoemd als makelaar

gebeurt in een proces tussen Jan vander Plancke en Jan de Hulst (186). Plancke huwde de weduwe van Inghel vande Voorde. J. de Hulst had een schuld aan vande Voorde ten bedrage van 42 lb. st. verdeeld over twee „wettelicke kennessen”. Men kan deze schuld als het resultaat beschouwen van een wolaankoop aan een stapelkoopman rond 1491, waarbij vande Voorde als borg optrad (187). Een gedeelte der betaling geschiedde bij middel van twee fardelen berekend à 31 lb. 15 s. st. Het proces handelt verder over het aantal ponden sterling dat vande Voorde in 1491 betaalde voor een fardeel. Gezien de weigerende houding van de Engelsen om zich te laten betalen met lakens, zal vande Voorde de bellaerden door de drapiers geleverd in betaling voor hun wol, aangekocht aan een Stapelkoopman, in ponden sterling uitgedrukt hebben, ten einde een beter inzicht te hebben in de afzonderlijke rekening van ieder drapier. Hij verkocht de fardelen (188) en betaalde met de opbrengst de schuld van de drapier aan de stapelkoopman.

Dat deze handelswijze geen uitzondering was, bewijzen de verklaringen van twee waarden, Jacob Porret en Robert de Veel, die als getuigen optreden voor Jan de Hulst. Beiden verklaren hetzelfde gedaan te hebben, en halen de prijzen aan van fardelen in ponden sterling rond 1491. R. de Veel verklaart daarenboven deze te Antwerpen verkocht te hebben (189). Voor de Engelsen

---

in 1459 (*Idem*, f° 57 r°, geding Vriend tegen Lours), Jan Robe als makelaar (*Idem*, 1454-59, niet gefol., geding Robe tegen Fierins).

(186) SAK, *Ghed. Viersc.*, 1504-5, f° 226 v° - 227 r°.

(187) Het feit dat de schuld in ponden sterling is uitgedrukt is een eerste bewijs. Een tweetal getuigen in dit proces laten eveneens uitschijnen dat deze schuld in verband staat met Engelsen „Robeert de Veel vervaet dat hij niet weet waervooren Inghel betaelde de lakenen of in paymente gaf dInghelsche” (SAK, *Ghed. Viersc.* 1504-5, f° 226 v° - 227 r°).

(188) „Willecommen blijft bij de kenneesse ende dat hij niet meer hebben en zal dan de lakenen vercoocht waeren” (*Ibidem*).

(189) „Jacob Porret vervaet dat de lakenen ten tijde van deser questie, Inghel gaf die in paymente de Inghelsche voor 18 lb. gr.

was het gebruik van een waard op een of andere manier belangrijk, gezien de moeilijkheden welke zij bij het innen van hun schulden te Kortrijk ondervinden (190). Zij moeten o.m. persoonlijk en niet door een gevolmachtigde voor de magistraat verschijnen (191). Uit dergelijke kontakten spruiten waarschijnlijk enkele processen verleden voor de Raad van Vlaanderen zoals dit van Willem Creul tegen Inghel vande Voorde (192), weduwe Roger Moen tegen Jacob Porret e.a. (193), zelfde weduwe tegen de weduwe Joos van Doorlee (194). Anderzijds worden de schuldbrieven, opgemaakt tussen de stapelkoopman en de Kortrijkse drapier, en gepasseerd voor de magistraat, bij de waarden neergelegd, zoals blijkt uit de marginale nota's (195). Voor de vereffening

---

sterlinx ghelts ende in der ghelicken hij Jan Porret, zijn broedere, ende Pietre van Hulsbusche alst blijft bij zekere cedulle" (*Ibidem*).

(190) In een schrijven aan de magistraat van Kortrijk dringt de Aartshertog aan op een spoedige regeling van de schulden aan Henry Wayt en andere stapelkooplieden door Kortrijkse poorters aangegaan voor aankoop van wol. Niettegenstaande Wayt „ayt fait plusieurs grans poursuites et diligences, afin d'estre payez d'icelles sommes" is hij er nog niet in gelukt (SAK, charter 291).

(191) Klacht van de Stapel van Calais aan de magistraat van Kortrijk in 1493 „...hij gheen betalinghe ghecrighen en can onder tdxel dat men binnen deselve stede van Curtricke sustineert dat den persoon up wien de obligacie spreict behoort ende es sculdich in persone te compareirne ende niet bij procuracie te agierene" (SAK, bijlage van charter 291). Eveneens het proces hangende voor de Raad van Vlaanderen tussen Thomas Credlay, faktor van Jan Brouc, en Jan de Hulst van Kortrijk in 1501. De eiser zegt uitdrukkelijk „dat hij ooc, die een uutlandsch coopman es, te Curtricke niet en hadde moghen occuperen bij procureur" (Gent, RA, fonds Raad van Vlaand., *Sententien, reeks B, 1498-1503*, f° 322 r°).

(192) Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *Sententien, reeks B, 1498-1503*, f° 119 v° - 120 r° (sententie van 23 mei 1499).

(193) *Ibidem, 1503-6*, f° 34 v° - 35 r° (sententie van 1 maart 1504 ns).

(194) *Ibidem, f° 35 r° - v°* (sententie van 1 maart 1504).

(195) Schuldbrieven op naam van Thomas Colton en Willem Welbeck, stapelkooplieden, af te leveren aan Jacob Porret (SAK, A-C 1491-94, f° 143 v°). Schuldbrieven op naam van Thomas Bourgon, stapelkoopman, af te leveren aan Jacob Porret (*Ibidem, f° 172 v°*). Schuldbrief op naam van Willem Smit, stapelkoop-

van de schuld droegen de waarden vermoedelijk ook zorg op een der hoger vermelde manieren (196).

Het belang van de waard treedt dus duidelijk aan het licht. Zijn optreden is niet alleen van belang voor de koopman, doch daarenboven van groot belang voor de drapier en de Kortrijkse wolnijverheid. Hij is om zo te zeggen de spil van de nijverheid; door zijn relaties verschaft hij de grondstof en kan tevens de produkten afzetten. Dit uitzonderlijk belang voor de drapier wordt nog meer versterkt door bepaalde verrichtingen die buiten het kader van de twee aangehaalde activiteiten, doch binnen het raam van de wolnijverheid liggen. Hij leent namelijk geld aan de drapier, betaalt sommige bewerkingen van het laken en levert hem o.a. de boter om zijn wol in te smeren. Een bewijs hiervan vindt men in het proces Inghel vande Voorde tegen Daniel Maelfeyt (197). Maelfeyt bezat een schuldbrief gedateerd 28 oktober 1486 ten laste van Jooris Camerlinc ten bedrage van 11 lb. gr., betaalbaar op de Kortrijkse jaarmarkt 1487. Maelfeyt overhandigde deze schuldbrief aan vande Voorde. Na de vervalddag wil vande Voorde van deze som volgende bedragen aftrekken: 6 lb. 18 s. 4 d. gr. welke door hem betaald werden aan Obrecht Wulveric voor het verven van lakens van Maelfeyt (198); 45 s. gr. voor levering van 1,5 ton „vriessche”

---

man, af te leveren aan Adriaan vande Voorde (*Idem*, 1494-98, f° 2 v°). Schuldbrief op naam van Thomas Credlay, stapelkoopman, af te leveren aan Jacob Porret (*Ibidem*, f° 158 r°). Schuldbrief op naam van Jan Storck, stapelkoopman, af te leveren aan Robert de Veel „par charge de J. Storck” (*Ibidem*, f° 166 r°).

(196) Een afrekening tussen een waard en een drapier is te vinden in SAB, *Procuratien 1492*, f° 119 v°, waar Rugger Grendele en zijn vrouw Katheline, beiden van Kortrijk, verklaren schuldig te zijn aan Barbele Foret, weduwe van de makelaar Jan Weyts, de som van 40 lb. gr. voor „handelinghe van coopmanscepe die de voorseide wijlen Jan Weyts ende Roegier te samen te doene ghehad hebben”.

(197) SAK, *Ghed, Viersc.*, 1486-89, f° 308 r° - 309 r°; 305 r° - v°, 12 mei 1490.

(198) „Dat binnen 3 jaeren haerwaerts Danneel ghevaerwet

boter in 1486; en 11 s. gr. welke hij aan Maelfeyt leende. Maelfeyt betwist deze gegevens niet en beweert alleen dat deze bedragen mogen afgetrokken worden van de opbrengst van vier bellaerden, welke hij intussen aan vande Voorde leverde.

Hoewel dit gegeven alleen staat in de voorhanden dokumentatie, mag men toch aannemen dat het een normaal gebruik is tussen Kortrijkse waarden en drapiers. Of dat eveneens voor de Brugse het geval is blijft een open vraag.

De waard blijkt dus werkelijk diep ingegrepen te hebben in het leven van de drapier. Deze laatste wordt van een deel beslommingen van financiële en van kommerciële aard ontslagen. Hij krijgt op zijn vraag grondstoffen, zoals boter en wol, en hoeft zich om de verkoop van zijn produktie niet meer te bekommeren. De waard neemt die laatste immers over om de eerste te betalen, en stuurt achteraf het saldo. De drapier kan zich dus volledig aan het produktieproces wijden.

De vraag stelt zich of hiermede geen afbreuk gedaan wordt aan het type van zuivere ondernemer, zoals het zich in de 14e eeuw ontwikkelde, en waarvan prof. van Werveke volgende bepaling gaf: „Zij treden als werkgevers op, zij beschikken blijkbaar over kapitaal, daar ze de grondstof aankopen, deze laten verwerken en er de eigenaars van blijven gedurende de opeenvolgende operaties die ze ondergaat. Deze fabrikatie kan eventueel, altans gedeeltelijk, ten huize van de drapiers of in de hun toebehorende ateliers geschieden. Meestal echter vertrouwen ze het in wording zijnde product aan handwerkers toe; die het successievelijk de bewerkingen doen ondergaan, waarin zij gespecialiseerd zijn. Na voltooi-

---

heft te Obrechts Wulveric belopende 6 lb. 18 s. 4 d. gr. Ynghele heft, in den name van Danneele, dat betaelt bij consente van Danneele ende tsinen versoucke ende datte bij voorworde tusschen hem beeden" (*Ibidem*, f° 308 r°).

ing van het, hetzij nog ruwe, hetzij volledig afgewerkte weefsel wordt het door de drapiers verkocht" (199).

De Kortrijkse drapier week inderdaad daarvan af: voor aan- en verkoop werd een tussenorganisme, nl. de waard, ingeschakeld. De drapier kwam dus niet meer noodzakelijk direkt in contact met de koopman; een deel van de aankopen gebeurde onder de vorm van ruilhandel, waarbij de waard geld aan de drapier leende, en sommige eindbewerkingen, zoals het verven, betaalde. Daaruit zou men geneigd zijn af te leiden dat de rol van de drapier mettertijd minder belangrijk was geworden, wat betreft zowel kapitaal als onderneming, en dat hier misschien wel de oorzaak ligt van de overwegende rol, die de waard in de wolnijverheid is gaan vervullen.

De toestand van de drapier te Kortrijk op het einde der 15e eeuw beantwoordt inderdaad aan die gevolgtrekkingen.

Ten eerste blijkt dat het merendeel der drapiers met meester-wevers gelijkgesteld zijn. In een zaak van 17 september 1489 worden inderdaad een aantal „ghezworenen en de mannen van de weverye" van Kortrijk opgegeven (200). Het merendeel daarvan behoort eveneens tot de drapiersstand (201). Enkele jaren vroeger kocht

---

(199) H. Van Werveke, *De koopman-ondernemer en de ondernemer in de Vlaamsche lakennijverheid van de Middeleeuwen*, blz. 5 (Antwerpen, 1946. Uitg. Kon. Vl. Acad. van België, Kl. Letteren, Mededelingen, jg. VIII, n° 4).

(200) SAK, A-C 1488-90 f° 59 r°: Gillis Blondeel fs. Jacop; Jan Descau, Wouter Ternoot, Tram vander Kindert fs. Ruffelet, Boudin tKindt fs. Jan, Jacop Adin fs. Jan, Jacop Arend fs. Jan, Matheus Willecomme fs. Jacop, Joos Christiaen fs. Clemens, Maertin en Joos Vincke fi. Rugger, broeders, Jan van Rameys fs. Jacop, Jan Sagaert fs. Galins, Daneel Keest fs. Ampluenis, Cornelis vander Plancke fs. Bernaert, Claeys Bisscop fs. Pieter, weduwe Jacob vande Rade, Gillis Waye fs. Jan, Godefroot vander Borcht fs. Rugger, Roeland de Poortere, Willem Halsberch.

(201) Jacob Arend (SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 52 v°); Matheus Willecomme (*Ibidem*, f° 166 r°); Daneel Keest (*Ibidem*,

het ambacht van de wevers aan Inghel vande Voorde twee bellaerden voor 18 lb. 18 s. gr. om het ambacht uit de nood te helpen. Wevers stelden zich borg. In 1487 zijn deze lakens nog niet betaald, zodat vande Voorde één der borgen, nl. Jacob Arend aanspreekt (202). Daaruit volgt een ketting van processen voor de vierschaar, daar de ene borg de andere in vrijwaring roept (203). Ook deze leden van het weversambacht zijn drapiers (204). Een nog meer sprekend voorbeeld is dit van Rugger Gonthier. Hij was „vrij meesterwevere van der stede van Curtricke ende daghelix de neeringhe doende”; hem werd zijn werk verboden door deken en gezworenen van het ambacht, omdat hij een leerling weggezonden had, die „onredelic” was (205). Hij was in het bezit van een getouw waarop hij weefde (206), en tevens ingeschreven als drapier (207).

Ten tweede liet de kapitaalkracht van de drapiers te wensen over. Het is natuurlijk niet mogelijk het vermogen van iedere drapier te bepalen. Toch is er een bron

---

f° 19 v°); Joos Christiaen (*Ibidem*, f° 308 v°); Jan van Rameys (*Idem* 1504-5, f° 252 r°); Jan Sagaert (SAK, A-C 1491-94, f° 201 r°). Willem Halsberch (*Ibidem*, f° 150 r°); Roeland de Poortere (*Ibidem*); Maertin Vincke (*Ibidem* 1488-90, f° 122 v°); Gillis Blondeel (*Ibidem*, 1494-98, f° 118 v°); Jacob Adin (SAK, *Reg. Drap.*, f° 189 v°); Jacob vande Rade (SAK, *stadsrekening* 1481-82, f° 10 v°); Jan Descau (*Ibidem*, *rekening* 1484-85, f° 13 r°); Joos Vincke (ARB, *Rekenkamer n°* 33236, f° 14 r°); Claeis Bisscop (*Ibidem*, n° 33242, f° 11 r° - v°).

(202) SAK, *Ghed. Viersc.* 1485-86, f. 327 v°.

(203) *Ibidem*, f° 327 r° - 328 v°, 332 v°; *Ibidem*, 1486-89, f° 2 r°, 4 v°, 5 r°, 12 v°, 13 r°-v°, 14 r°, 18 r°-19 v°, 21 r°.

(204) Het merendeel der genoemde wevers zijn dezelfde als in voetnoten 200 en 201. De aldaar niet vernoemde zijn: Maertin Burse (drapier, SAK, A-C 1491-94, f° 119 r°), Christiaan Strobbe (drapier, SAK, *stadsreken.* 1480-81, f° 12 r°), Willem vande Velde.

(205) SAK, *Ghed. in Camere* 1485-86, niet gefol., 15 oktober 1485.

(206) „Rugger, zonder condicie, gheconsenteirt heeft niet te werckene den termijn van den 3 jaeren ghedeurende ende dat hij zijn ghetauwe aflegghen zoude” (*Ibidem*).

(207) SAK, *Reg. Draperie*, f° 198 v° (1488).

voorhanden, waaruit men een indruk inzake kapitaalsverhoudingen onder de Kortrijknaren kan afleiden. In de loop van 1488 immers, tijdens de moeilijkheden in Vlaanderen rond de persoon van de Aartshertog, werd Kortrijk belegerd en het omliggende afgebrand (208). De belegeraars dreigden met een plundering van de stad, en om dit te ontgaan zocht de magistraat een oplossing in de vorm van een losgeld ten bedrage van 1 lb. gr. per soldaat of in totaal 24.000 lb. p. De stad, die zelf voor een jaarlijks deficiet van 10.000 lb. p. stond, was niet in staat deze enorme som op te brengen. Zij ging daarom over tot een gedwongen lening onder haar poorters, die 20.563 lb. 7 s. p. opbracht (209). Hoewel het niet bekend is op welke basis deze lening geheven werd, geeft zij de indruk dat hiervoor bepaalde maatstaven gebruikt werden. Naast de afgeronde cijfers lopende van 6 tot 240 lb. p. zijn er tussenkategorieën, waarbij gerekend wordt met schellingen en penningen. De instellingen daargelaten, worden er 446 personen genoteerd, waarvan men er 87 kan identificeren als drapier (210). Er waren zekerlijk nog meer drapiers, doch het bereikte aantal is voldoende om een verantwoord denkbeeld te geven. Het resultaat is samengevat in volgende tabel, waaruit blijkt dat meer dan 70% van de drapiers over een bescheiden inkomen beschikten.

---

(208) F. De Potter, *Geschiedenis der stad Kortrijk*, IV, blz. 78-80.

(209) ARB, *Rekenkamer*, n° 33233, f° 15 v°-20 r° (1488-89). „Hiernaer volcht zekere leeninghen der stede van Curtricke ghedaen bij diversschen insetene van diere ende andere goede mannen twelke de voorseide stede hemlieden noch sculdich ende tachttere es, ende dit omme tuutlossen van den ruteren van oorloghen, die ten innemene van derzelve stede van Curtricke waeren, die men ter cause van dien gheven moeste tot twee duust elken een pondt gr., ende dat omme tontgaen van der pilage van der voorseider stede dezelve leeninghe ontfaen van den persoonen ende in der manieren hiernaer verclaerst”.

(210) Dit gebeurde aan de hand van het Register van de draperie, Stadsrekeningen, Acten en Contracten, Ghedinghen.

Gedwongen lening van 1488.

Geleende som	Personen		Drapiers		% drapiers op totaal
	aantal	%	aantal	%	
— 10 lb. p.	95	21,3	17	19,5	± 18
10 tot en met 25 lb. p.	204	45,8	45	51	22
25 tot en met 60 lb. p.	83	18,6	15	17	18
60 tot en met 100 lb. p.	33	7,4	6	7	18
+ 100 lb. p.	31	6,9	5	5,5	16

Ten derde, was de onderneming van de Kortrijkse drapier slechts van geringe omvang. Immers, op een onbepaald ogenblik, doch in ieder geval vóór 1488, besliste de magistraat onder druk van de drapiers, dat een drapier slechts vier zakken wol per jaar mocht verwerken (211).

(211) „...et par dessus ce ont par l'ayde des prevost et eschevins dudit Courtray fait une kuere et ordonnance que nul ne puet draper que quatre sacqz de layne en ung an” (SAK, *Perk. Privil. Bouck*, f° 78 v°-80 r°, ordonnantie van 23 oogst 1496). Deze beperking werd opgeheven door de keure van 9 febr. 1513, art. 2 „Item, dat van desen sorten van wullen elc drapier zal moghen drapieren alzo vele zakken alst hemlieden ghelieven zal, up de condicien ende kuere hiernaer volghende, nietjegenstaende de ordonnance van den vier zakken, die hiermede te nieuten ende extinct ghedaen es” (SAK, *Reg. Ordonn. Polit.*, f° 55 r° - 62 r°). Deze beperking tot vier zakken is na 1453 te dateren. Immers in 1453 was nog een ordonnantie van kracht, waarbij het de drapiers toegelaten was acht zakken wol per jaar te verwerken: „...hoe dat onder andere cueren ende statuten hier voortijts ghemaect bi den heere ende wet up tfait van der draperie te Curtricke, daer was gheordonneert dat van doe voortan gheen drapier, noch drapiereghe bin derzelver stede ende scependomme niet meer drapieren en zoude dan acht zaken wullen siaers up de boete van vichtich ponden parisis ende te verbuerne een jaer lang zine neeringhe...” (Gent, RA, Fonds Raad van Vlaanderen, *Sententien, reeks B, 1447-1458*, f° 212 r°).

Meer dan één dokument toont aan dat men uit één zak, hebbende zijn volle gewicht, slechts 11 tot 12 lakens (bellaerden en negenvierendelen) kon weven (212). De maximale jaarproduktie van een drapier schommelt dus tussen 44 à 48 lakens (213). Men mag daarbij geredelijk aannemen dat niet allen dit cijfer zelfs bereikten (214). Nu heeft G. Hermes bewezen dat bij een jaarlijkse produktie van 70 lakens ongeveer 40 arbeiders betrokken

(212) „Ende omme van desen verstandt te ghevene, es waer dat van eender chaerpeliere Inghelsche wulle weghende huer vulle ghewichte, dat es 6 waghen 2 naghelen ende een halff, es wel bestooc als den drappier daerute heift 11 fijne lakenen deuchdelic wesende ende daer anders... (Brugge, RA, fonds *Acquisities n° 3870/28*). „Dat men ghemeenlic maect uut eenen zac wulle ghelijc also dese wel 11 oft 12 lakens onder bellaerden enden neghenvierendeelen (SAK, *Ghed. Viersc., 1486-89, f° 135 r° - 136 r°*). De keure van 9 febr. 1513 stelt volgende verhouding vast „Item, es gheordonneert dat elc drapier uut elcken zacke, tzij leimstre, maertsche ofte codtswalen wullen, weghende zesse waghen oft daerontrent, maer en zal moghen drapieren acht bellaerden zonder meer, ende de reste neghen vierendeelen tzij metten haere ofte ghecrompen alzoverre als de fijne wulle van der tweester lese bestrecken mach” (SAK, *Reg. Ordonn. Polit., f° 55 r° - 62 r°, art. 3*).

(213) Het onderzoek tegen de drapier Passchier Paridaen in 1497 spruit voort uit het feit dat zijn jaarlijkse produktie te hoog was in verhouding tot de aangekochte wol. Tussen januari 1495 en 15 juli 1497 liet hij 134 lakens zegelen. Daarentegen kocht hij in dezelfde periode slechts acht zakken Engelse wol (Brugge, RA, Fonds *Acquisities n° 3870/28*).

(214) Naar mijn oordeel is Kortrijk als produktiecentrum op het einde der 15e eeuw het best te vergelijken met Frankfurt a.M. in 1432, waar de produktie zich als volgt verdeelt :

Aantal drapiers	Aantal lakens per jaar	Totaal
11	72	792
22	48	1056
10	32	320
8	24	192
20	20	400
13	16	208
49	8	392
133		3360

(G. Hermes, *Der Kapitalismus in der Florentiner Wollenindustrie*, in *Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft*, 72 jg., 1916, blz. 386-387).

waren (215). In verhouding kan de Kortrijkse drapier met zijn 44 à 48 lakens dus circa 24 à 26 arbeiders te werk stellen in acht genomen dat hij zelf daarbij aktief is in het weefatelier. Men kan dus wel spreken van een onderneming op kleine schaal.

De toestand van de drapier te Kortrijk op het einde der 15e eeuw is ver van schitterend. Naast zijn geringe kapitaalcracht, stond hij met een kleine onderneming, waarin hij gedwongen was een bepaalde werkzaamheid zelf uit te voeren.

Is die toestand echter nieuw of is zij de voortzetting van een reeds vroeger bestaande?

De gelijkschakeling van de drapier met de meesterwever te Kortrijk wordt door prof. dr. van Werveke reeds aangewezen in de aanvang van de 15e eeuw, op grond van het groot aantal inschrijvingen in het register van de draperie (216). Op het eerste zicht schijnen deze cijfers juist te zijn, doch de vraag is hoeveel er de facto aktief waren (217). In ieder geval dringt een nauwkeuriger onderzoek zich op, vooraleer aan de

---

(215) G. Hermes, *Der Kapitalismus...*, in *Zeitschrift f.d. gesamte Staatswiss.*, 1916, blz. 384-385. Het artikel is destijds aan hevige kritiek onderhevig geweest. In een meer recent artikel kon R. de Roover gedeeltelijk Hermes' resultaten bevestigen. Daar de florentijnse lakenfabrikant slechts een deel van het personeel kontroleerde — de overige, vooral in verband met de voorbereidende werken en tevens het grootste aantal uitmakende, stonden onder leiding van faktors — vond hij slechts een gemiddelde dat schommelde tussen 10 en 15. Dit schijnt echter Hermes' beweringen grosso modo te bevestigen (R. De Roover, *A florentine firm...*, in *Speculum*, 1941, blz. 21-23).

(216) H. Van Werveke, *De Koopman-ondernemer...*, blz. 21 nota 81. G. Espinas en H. Pirenne, *Recueil*, I, blz. 691-694.

(217) Drapiers lieten hun vrouwen en kinderen inschrijven, zodat vaak hoge cijfers per jaar bereikt werden, die ongetwijfeld met de werkelijkheid niet overeenstemmen. B.v. in 1433 worden 217 namen genoteerd. Op de eerste honderd namen zijn er 45 waarvan wij kunnen aannemen dat het minderjarige kinderen zijn, daar zij in reeksen van twee tot negen voorkomen. Hoevele ingeschreven als filius x behoorden eveneens tot deze kategorie? (SAK, *Reg. Draperie*, f° 118 v° - 119 r°).

cijfers volle bewijskracht te kunnen verlenen, want in een dokument van 23 oogst 1496 (218), waarin bepaald wordt dat een wever slechts één getouw mocht hebben (219), gaat een bewijsvoering vooraf, die van belang is. Oorspronkelijk was de meerderheid der drapiers het type van een zuiver industriële ondernemer. Hij mocht geen getouw bezitten (220). Naast hen schijnt toch reeds een categorie drapier-wevers te bestaan (221). Op een onbepaald moment bekomt het ambacht der wevers toelating twee getouwen te hebben per wever, waarvan één moest dienen voor het weven van vrouwenhoofddoeken (222). Hierop zijn deze drapier-wevers eigenmachtig begonnen met het weven van andere lakens op dit tweede getouw. Dit liet de wevers aanvankelijk onverschillig, aangezien er weinig drapier-wevers waren (223). Het aantal dezer drapier-wevers steeg echter voortdurend en onder hun invloed vaardigde de magistraat een ordonnantie uit, waarbij niemand meer dan

(218) SAK, *Perk. Privil. Bouck*, f° 78 v° - 80 r°.

(219) De Potter vermeldt deze oorkonde om te bewijzen dat de Kortrijkse draperie in een moeilijke situatie verkeerde (F. De Potter, *Geschiedenis van Kortrijk*, II, blz. 141). Pirenne gebruikt eveneens slechts dit element (H. Pirenne, *Une crise industrielle au XVIe siècle*, in *Histoire économique de l'Occident Médiéval*, blz. 630. Brugge, 1951).

(220) „Aussi ont iceulx supplians de tres ancien temps acoustumé user qu'il n'y peult avoir nulz hostilz, a l'ostel des drapiers non tisserans dudit Courtray” (SAK, *Perk. Privil. Bouck*, f° 78 v° - 80 r°).

(221) In de tekst is immers sprake van „tisserans drapiers” op het ogenblik dat het weversambacht de toelating krijgt twee getouwen per wever te hebben (*Ibidem*).

(222) „...jusques a ce que les predecesseurs desdits supplians ont par especial pour faire draps a faire failles de femmes aucunement permis et souffert, que aucuns tisserans drapiers en ayant tenu deux, dont l'un estoit a faire failles...” (*Ibidem*).

(223) „...mais quant lesdits tisserans ont eu ce piet, les aucuns d'iceulx se sont, contre l'intencion des predecesseurs desdits supplians, avancez de mectre et asseoir deux hostilz et d'y faire telz draps qu'il leur a pleu, que faire ne devoient, qui est procedé a cause de ce que lors il y avoit si pau de tisserans, qui estoient drapiers. Et que les autres povres tisserans ne regardoient point que ce leur pouvoit fort prejudicier...” (*Ibidem*).

vier zakken wol per jaar mocht verwerken (224). Gezien de drapier-wevers deze hoeveelheid gemakkelijk konden verwerken met hun twee getouwen, kwam dit grotendeels ten nadele der wevers. Daarbij kwam nog dat wegens de vernietiging van het omliggende van Kortrijk in 1488, de wevers, die door de oorlogsomstandigheden getroffen waren, een getouw mochten plaatsen in het atelier van de drapier niet wever en dit tot Lichtmis 1489 (225). Deze toestand werd echter bestendigd. Daarom verzoekt en bekomt het weversambacht dat van nu voortaan de drapier-wever enkel één getouw mag hebben, terwijl de drapier-niet wever een getouw in zijn atelier mag plaatsen, op voorwaarde dat een vrije wever van Kortrijk het hanteert (226).

Het belang van de tekst ligt in de voorgestelde evolutie van de drapier. Er is een logische volgorde, die beantwoordt aan een bepaalde chronologie.

Terminus ad quem is 1488/89, wanneer men spreekt

---

(224) „Parquoy ilz ont ce souffert grant temps et jusques a present que lesdits povres supplians percoivent que lesdits tisserans drapiers augmentent fort et deviennent en grant nombre et multitude et s'efforcent tous tenir deux hostilz. Et pardessus ce ont par l'ayde des prevost et eschevins dudit Courtray fait une kuere et ordonnance que nul ne puet draper que quatre sacqz de layne en ung an". (*Ibidem*).

(225) „...saulf et reservé que pour la demolicion et incendia-cion des faubours de nostre dite ville de Courtray avenue par les guerres, qui ont regné en nostre pays de Flandres, lesdits supplians a la tres instante priere et requeste de ceulx de la loy dudit Courtray, en aiant regard que grant nombre desdits tisserans avoient eu leurs maisons demolies ou brullees esdits faubours par lesdites guerres, consentirent ou mois de decembre quatre-vins et huit que sans prejudice ne consequence lesdits tisserans peussent mectre leurdits hostilz et tistre es hostelz et maisons des drapiers non tisserans d'icelle ville jusques a la Chandeleur lors ensuyvant" (*Ibidem*).

(226) „...avons ordonné et ordonnons par les presentes que doresnavant nul des drapiers frans tisserans de nostre dite ville de Courtray ne pourra tenir ne avoir en son hostel ne ailleurs en icelle ville que ung hostil a tistre draps, aussique nulz tisserans ne pourront tenir hostil ne tistre en hostel de quelque drapier s'il n'est franc audit mestier de tisserant" (*Ibidem*).

van de vernietiging van het omliggende van Kortrijk en de expliciete vermelding van Lichtmis 1489. De rest gebeurde vroeger.

Er is spraak van de oorspronkelijke drapier als een zuivere ondernemer, met daarnaast een gering aantal drapier-wevers. Daarop volgt het feit dat de wevers toelating krijgen tot het houden van twee getouwen, waarvan het tweede voor andere doeleinden moest dienen. Dit heeft zijn beslag gekregen tijdens de periode van kontraktie van de Kortrijkse nijverheid. De oplossing ligt voor de hand : door nieuwe en goedkopere produkten werd getracht de werkgelegenheid te stimuleren. Wij stellen deze toelating dan ook tussen 1430/50.

Deze wevers met twee getouwen werken zich tenslotte op tot drapier en hun getal wordt dermate groot dat zij een gevaar voor de gewone wever worden. Welnu dit aanvullen van de rangen der drapiers is moeilijk anders te verklaren dan door een hoogkonjunctuur in de Kortrijkse draperie, die men, zoals hoger gezegd, in de zestiger-zeventiger jaren der 15e eeuw moet plaatsen (227). Door hun aantal hebben zij tenslotte in de drapierswereld een doorslaggevende rol gespeeld. Onder hun invloed wordt de produktie van de drapier beperkt tot vier zakken wol, waardoor de minder kapitaalkrachtige — waartoe de drapier-wever behoort — tegen de meer vermogende drapier-niet wever beschermd wordt. Het type drapier-wever is dus niet nieuw ; wat daarentegen wel nieuw is, is hun sterke toename, waardoor zij de eigenlijke drapier op de achtergrond drongen.

---

(227) Zie noot 206. Dat de drapier-niet wever in het midden der 15e eeuw nog in voldoende mate aanwezig is, bewijst een proces tussen de drapiers en het weversambacht van 20 mei 1455. De drapiers klagen dat het weversambacht het „conventen” tussen drapier en wever moeilijk maakt : „gheappointiert dat de cnape niet haestelic verbiede conventens, als zij overgaen zouden, ende dat zij elc anderen laten loven ende bieden” (SAK, *Ghed. in Camere, 1454-59*, niet gefol.).

De vraag kan tevens gesteld worden of het reeds genoemde barattosysteem de aangroei van dit type niet in de hand heeft gewerkt. Deze handelspraktijk, hoewel vroeger bestaande, werd misschien eerst op grote schaal te Kortrijk toegepast in de tweede helft der 15e eeuw (228). Het is immers een eigenaardig feit dat een aantal wolkooplieden zich in de loop van deze periode laten inschrijven in het register van de draperie te Kortrijk: Juan Lopez in 1463 (229), Sancho de Montese in 1468 (230), Fernando de Kalatu in 1478 (231), Willem Caignet in 1481 (232), Willem de Veel fs Gillis in 1483 (233), Garcia Daresty in 1484 (234), Bartolomeo de Sedano in 1493 (235), Willem Brouc, stapelkoopman, in 1498 (236) en Pedro de Castillia in 1498 (237). Men kan inderdaad moeilijk aannemen dat zij te Kortrijk de rol van drapier op zich zouden genomen hebben, wel daarentegen dat zij de door hen aangevoerde wol „baerterden” tegen weefsels kontant of op termijn, en zodoende in de Kortrijkse lakenhandel werkzaam waren (238). Daarbij bestaat nog de mogelijkheid dat deze

---

(228) De oudste vermelding van baratto, welke wij te Kortrijk teruggevonden hebben, dateert van 1459 „Dat Andries vanden Dale cochte jeghen Jacoppe (van Nieuhuus) 1 zac codswalen 31 lb. 9 s. 3 d. gr., 1 zac noteghem 25 lb. 14 s. 4 d. gr., daerup te betaelne met curtricschen lakenen te zekeren daghen gheseghelt met 3 zeghels te 32 scilden tstic” (SAK, *Ghed. in Camere*, 1458-62, f° 38 r°).

(229) SAK, *Reg. Draperie*, f° 164 r°.

(230) *Ibidem*, f° 168 v°.

(231) *Ibidem*, f° 181 r°.

(232) *Ibidem*, f° 186 v°.

(233) *Ibidem*, f° 190 v°.

(234) *Ibidem*, f° 192 r°.

(235) *Ibidem*, f° 202 v°.

(236) *Ibidem*, f° 209 r°.

(237) *Ibidem*, f° 209 r°.

(238) De aanwezigheid van Lopez in de Kortrijkse wolnijverheid is eerst na te gaan vanaf 1475 wegens het fragmentarisch karakter der bronnen (SAK, *Ghed. Viersc. 1474-76*, niet gefol., 23 juni 1475). Steeds is sprake van wol in ruil voor Kortrijks laken.

Spanjaarden aan de drapier-wevers geld leenden, zoals in het geval Lopez-Planckaert (239).

Men mag eruit afleiden dat deze vorm van handel vermoedelijk een stimulans is geweest voor de drapier-wever. In ieder geval was het voor hem een gemakkelijke oplossing. Het ontsloeg hem ervan kapitaal in zijn grondstof te investeren, daar hij eventueel op termijn betaalde en dus de geruilde wol kon verwerken, terwijl ook zijn afzet voor een deel verzekerd was. Dat dit uiteindelijk zou leiden tot een minder goede kwaliteit van het produkt is een andere kwestie (240).

Men heeft van de meestbevoegde zijde erop gewezen dat de tijd van de drapier reeds volledig in beslag genomen werd door het produktieproces (241). Dat is vooral het geval voor de Kortrijkse drapier-wever, daar hij slechts over een gering kapitaal en een kleine onderneming beschikte, en daarbij in de produktie zelf ingeschakeld was. Het lag voor de hand dat hij zich zocht te ontlasten van de aangelegenheden die buiten de voortbrengst stonden, zoals aan- en verkoop. Voor de nijverheid was vooral de afzet het hoofdprobleem, zoals duide-

(239) „Loupes leende Planckaert boven dien 20 lb. gr.” (SAK, *Ghed. Viersc.*, 1486-89, f° 211 v°, geding Planckaert tegen Doorlee, 29 april 1489).

(240) „Item, omme dat toot nu toe eeneghe hemlieden onderwonden hebben te barterne huerliedier Inghelsche wulle jeghen curtrijcsche lakenen, twelke cause ghegheven heift den drapiers dat zijse slechter ghemaect hebben dan zijse hier voortijts gheploghen hebben te makene, als zijse plaghen te vercoopene met ghelde...” (SAB, *Hallegeboden 1490-99*, f° 174 v°).

(241) G. Hermes, *Der Kapitalismus...*, in *Zeitsch. f.d. ges. Staatswiss.*, 1916, blz. 393 „Und diese Aufgabe war keine kleine Aufgabe. Sie erforderte nicht nur die subtile Kenntnis aller Rohstoffe, sondern ebenso die nur durch jahrelange Erfahrung zu gewinnende Fähigkeit der Kontrolle über jeden einzelnen in der langen Kette der Teilprozesse aus dem Herstellungsverfahren”. Cfr F. Furger, *Zum Verlagssystem als Organisationsform des Frühkapitalismus im Textilgewerbe*, blz. 38 (Stuttgart, 1927. Beiheft zur Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, Heft 11) en R. De Roover, *A Florentine firm...*, *Speculum*, 1941, blz. 29 nota 4.

lijk aangetoond wordt in een Iepers dokument van het einde der 15e eeuw (242). Daarbij had in 1456 de draperie van Kortrijk beslist de „halle” welke zij jaarlijks tijdens de Brugse jaarmarkt huurde af te zeggen, zodat de drapier ook van deze zijde aan zijn lot overgelaten was (243). Het is moeilijk aan te nemen dat het verlaten van dit systeem alleen te wijten is aan de afname van het belang van de Brugse jaarmarkt (244). Het zou er integendeel kunnen op wijzen dat het inschakelen van de waard in een definitief stadium getreden was (245), zodat de belangstelling van de drapier voor

---

(242) Klacht van de Ieperlingen ingevolge het edikt van Ingelbrecht van Nassau, waarbij alle in Vlaanderen gewezen lakens buiten de vrije jaarmarkten op de halle van Brugge moeten gestapeld worden vooraleer te worden uitgevoerd (L. Gilliodts-Van Severen, *Cart. Anc. Estaple*, II, blz. 293 n° 1279 — Edikt van 12 december 1493, afgeschaft op 10 maart 1494 (*Ibidem*, II, blz. 294 n° 1280). „Indien de voorseide lakenen ter halle van Brugghe ghebracht moesten werden ende daer niet ter stond vercocht ne waeren, nemaer bij ghebreke van coopliden daer moesten bliven staende in stelligeheit oft van daer vervoert zijn tanderen plecken oft wederom tYprewaerts ghebracht, het zoude zijn ten grooten coste, scade ende achterdeele van den voorseiden scamelen aermen drapiere, die de cost van der vrecht, halhuere ende andere onghelden, costumen ende therlicke costen an hemzelven zoude moeten houden, ende bij dien bescadicht zijn ende verachtert in zijne nerynghe, broodwinnighe ende negociacie” (SAK, bijlage van charter 291). Cf. ook de bespreking van de afzetmoeilijkheden bij E. Coornaert, *Draperies rurales, draperies urbaines...*, RBPH, 1950, blz. 75-76.

(243) „Item, was ooc ghesloten ende gheordineert bij der gemeener draperie dat men van nu voortan de halle van Brugghe wederzegghen zal ende niet meer halle houden in de Brugghe-maerct, daer men jaerlijcx of plach te betaelne telker Brugghe-maerct 12 lb. 12 s.p. ende daerof de draperie ontlasten tote andersonst dat de draperie anders gheavisert wert” (SAK, *Rek. Draperie*, f° 156 r°). De bewering van E. Coornaert dat Kortrijk een halle te Brugge had tot op het einde der 15e eeuw is niet vol te houden (E. Coornaert, *La draperie-sayetterie d'Hondschoote*, blz. 237 nota 2).

(244) Zoals hoger aangetoond, is de Spaanse Natie de voor-naamste afnemer, waardoor zelfs in de depressieperiode Brugge de belangrijkste markt blijft. Daarbij zou om de drapiers in hun moeilijke situatie te helpen, de „halle” niet dienen afgeschaft te worden, doch de werking van het systeem efficiënter gemaakt.

(245) Processen uit de periode 1454-60 tonen inderdaad aan dat de waard reeds ingeschakeld was. Cf. de processen waarbij twee

de onmiddellijke verkoop op de jaarmarkt afgenomen was.

De waard in konstante betrekkingen met de vreemde kooplieden, kapitaalkrachtig, op de hoogte van de markt-tendenzen, bracht de oplossing voor de vele problemen van de drapier-wever : hij koopt en verkoopt in zijn naam, leent hem geld of verleent voorschotten en helpt desnoods bij het financieren van zijn produktie. Deze inschakeling moet omstreeks het midden van de 15e eeuw gebeurd zijn. Vooral Brugse en Kortrijkse waarden kwamen hierbij op het voorplan : de Kortrijkse, aanwezig ter plaatse waren als aangewezen om deze taak te vervullen; de Brugse omwille van het belang van deze stad als afzetgebied en wolcentrum.

Uit de voorgaande bladzijden zou men kunnen geneigd zijn aan te nemen dat het grootste gedeelte der transakties langs de waard om geregeld werd. Dit beeld is echter onjuist. Er is een duidelijke onderscheiding te maken tussen de wol- en lakenverhandelingen.

Zoals reeds gezegd werd, waren in de wolhandel ook lokale handelaars ingeschakeld, welke tot de drapiers-stand behoorden (246). Bij een nader onderzoek blijkt een deel daarvan enkel als faktor van een of andere koopman te fungeren : Jan vander Fonteyne (ook des Fontaines) als faktor van Juan de Sedano (247) en Willem Caignet (248); Andries Eghels als faktor van Joos van Doorlee (249) en Rombout de Hamere (250);

Kortrijkse makelaars, nl. Jan de Vriend en Jan Robe, een rol spelen (noten 182 en 185).

(246) Cf. noot 144.

(247) SAK, A-C 1494-98, f° 257 r°.

(248) SAB, *Procuratien 1495*, f° 101 r°. SAK, A-C 1498-1500, f° 12 r°, 41 v°, 64 r°, 66 r°.

(249) SAK, A-C 1494-98, f° 233 v°.

(250) Idem, A-C 1498-1500, f° 59 v°.

Willem Grendele als faktor van Juan Lopez (251); Wouter de Vos als faktor o.m. van Girolamo Frescobaldi (252), Melchior le Persch als faktor van Colaerd Mahieu (253), Pieter Grendele als faktor van de weduwe Houtmaerc (254). Voor zover kon worden nagegaan genoot het merendeel van hen een bescheiden inkomen (255).

Deze minder kapitaalkrachtige lieden hadden nog andere methodes om rechtstreeks grotere hoeveelheden wol aan te kopen, zoals blijkt uit de klacht van de stapelkooplieden van 1493. De drapiers sloten onderling een vennootschap, waarbij een van hen naar Calais trok om er de wol te kopen (256). Men mag daarbij aanvaarden dat zij hetzelfde systeem te Brugge hebben toegepast. Het resultaat van dergelijke verhandelingen was, dat zij schijnbaar als wolkooplieden optraden doch de oorkonden die ons hierover inlichten, zijn slechts het gevolg van de onderlinge regeling van de schuld na een globale aan-

(251) „ Willem Grendele presenterende in de name van Loupes Andriese te leverene de wulle ” (SAK, *Ghed. Viersc.* 1486-89, f° 135 r° - 136 r°, geding Hulst tegen Yeghem).

(252) Schuldbrief van Bernaert Halsberch fs. Wouter aan Wouter de Vos in dato 11 december 1497. In de marge staat volgende nota: „ Up den 8e in meye 1500 zo compareerde Bernaert Halsberch mitsgaders Willem de Hulst als bringher, den principael brief van desen ghecassert, verclaerssende bijden voorseiden Willem dat hij denselven brief gheloost hadde jeghens Jeronimus Fresquebaldi als bringher van dien, versouckende tregistre geroyert thebbene. Ergo ” (SAK, *A-C 1494-98*, f° 189 r°).

(253) SAK, *Ghed. in Camere 1502-3*, f° 171 r°.

(254) SAK, *Camerbouck, 1508-9*, f° 295 r°.

(255) Andries Eghels 24 lb. (ARB, *Rekenkamer*, n° 33233, f° 17 v°). Jan van de Fonteyne 10 lb. (*Ibidem*, f° 17 r°). Deze sommen werden geleend aan de stad Kortrijk bij de buitengewone lening van de stad in 1488.

(256) „ Als angaende van dat mijne heeren van den Staple segghen ende begheeren dat, al waert also dat een persoon maer en quame te Calaeys omme wulle te copene, ende andere die thuis bliven souden mededeelende waeren in den coop ” (SAK, bijlage van charter 291). Typisch voorbeeld hiervan in een proces van 17 november 1462 ” Pieter Waeye ende Willem van Habelt ende noch 3 andre cochten jeghen Thomaesse Hersente 5 zacken wullen, elc over al, omme de somme van 160 lb. gr... ende van den

koop (257). Daarnaast stonden echter meer vermogende drapiers, die hetzij alleen (258) of in vennootschap (259) wol te Calais of Brugge aankochten. Er zijn dus in de wolhandel, naast de waard, nog een groot aantal personen actief, waarbij de waard voor een deel betrokken wordt als uitvoerder van de orders van de kooplieden en waarschijnlijk slechts voor een minder deel zelf verantwoordelijk is.

In tegenstelling daarmee blijken de waarden de handel in laken, bestemd voor de buitenlandse markten voor een groot deel gemonopoliseerd te hebben. De hierboven aangehaalde verwijzingen wekken ten minste deze indruk. Zelfs in de gevallen, waarbij de waard in het

---

surplusse stelt hem daerof onverlet vander somme ende van den veynootschepe" (SAK, *Ghed. in Camere 1458-62*, niet gefol., geding Waeye tegen Parmentier).

(257) Cf. de schuldbrief van Zegher en Jan Rooze, broeders, en Jacob Guidonche aan Jacob Arend en Joos van de Poele ten bedrage van 38 lb. gr. in dato van 8 februari 1494 ns (SAK, *A-C 1491-94*, f° 160 r°).

(258) Overeenkomst in dato van 5 juli 1496 tussen Pieter vanden Damme en Willem Salfort, stapelkoopman, over levering van twee sarplers cotswold in 1496, twee in 1497 en twee in 1498 (*Ibidem 1494-98*, f° 90 r°). Schuldbrieven van Pieter vanden Damme in februari 1494 aan Hauweyn Ruddelay van 54 lb. st.; aan Richard Helliync van 37 lb. st. en Willem Smit van 66 lb. st. (*Ibidem 1491-94*, f° 158 r°, 164 v°). Pieter vanden Damme was schepen van Kortrijk in 1491, 1495, 1500 (C. Mussely, *Inventaire*, I, blz. 37-38).

(259) De vennootschap Willem Halsberch-Roeland de Poortere „...ende onder dandere met eenen Roelant de Poortre onlanx leden hadder ghecocht wulle tot 800 lb. sterlincx" (Gent, RA, Fonds Raad van Vlaand., *Sentent., reeks B, 1498-1503*, f° 331 v°, geding Brouc tgen Halsberc, 26 oktober 1501). Cf. ook hun schuldbrieven b.v. tegenover Wouter Elwort, stapelkoopman ten bedrage van 70 lb. st. in dato van 28 dec. 1493; tegenover Girolamo Frescobaldi en Antonio Gualterotti ten bedrage van 60 lb. st., 67 lb. 15 s. 8 d. st. en 60 lb. st. in dato 31 januari 1494; tegenover Willem Smit, stapelkoopman, ten bedrage van 76 lb. 13 s. 6 d. st. in dato van 1 februari 1494 (SAK, *A-C, 1491-94*, f° 150 r°, 157 r°-v°). Zie ook de vennootschap Jan de Hert de jonge en Willem Grendele, elk inbrengende 50 lb. gr. (SAK, *Ghed. Viersc. 1485-86*, f° 13 v° - 18 r°, geding Hert tegen Grendele, 16 dec. 1485). Jan de Hert de jonge is wolkoopman (SAK, *Ghed. Viersc. 1486-89*, f° 267 v°, geding Hert tegen Hespeel, 23 sept. 1489) en drapier (ARB. *Rekenkamer, n° 33235*, f° 12 v° -1490/91).

geheel niet of slechts als makelaar fungeert bij de verkoop van de wol, schijnen de lakens bij hem gedeponeed.

Een heel zuiver inzicht in de omzet van de waard is echter moeilijk te krijgen. Slechts de boekhouding van een dergelijke waard zou hierin volle klaarheid kunnen verschaffen.

Men kan de verhouding tussen waard en drapier op het einde van de 15e eeuw te Kortrijk als volgt samenvatten.

Na 1425 ondergaat de Kortrijkse draperie een depressie, vermoedelijk te wijten aan de kontrakctie van de Katalaanse economie. Hierdoor ontstaat logischerwijze een afname van het aantal drapiers, terwijl in dezelfde periode de wevers toelating krijgen tot het houden van een tweede getouw, dienende voor een ander, doch minder kostelijk soort lakens. Wanneer het einde van de depressie zich begint af te tekenen na het midden der 15e eeuw, maken deze wevers van de nieuwe conjunctuur gebruik om zich tot drapier op te werken. Hierdoor ontstaat een nieuw type dat hoewel met geringe kapitaalcracht en een kleine onderneming daarbij zelf actief in het produktieproces, de hoofdrol speelt in de drapiersstand. Het ontstaan van dit type wordt in de hand gewerkt in de eerste plaats door het ruilsysteem toegepast op grote schaal door een categorie wolkooplieden (Bruggelingen, Spanjaarden en Italianen): wol wordt verkocht tegen lakens kontant, doch meestal op termijn; in de tweede plaats door het inschakelen van de waard in het distributiesysteem, zodat de verkoop van de produktie niet meer ten laste van de drapier-wever komt. Deze laatste vorm schijnt reeds in de eerste helft der 15e eeuw bestaan te hebben, doch neemt vooral in de tweede helft van dezelfde eeuw een grote uitbreiding.

Waar de waard voor de wolkoopman van belang was voor de borgstelling, welke hij bood, werd hij van levens-

belang voor de Kortrijkse drapier. Deze, gesteund door een kapitaalkrchtig persoon, die de taak van de vroegere lakenkoopman overnam, zette bij hem een deel van zijn weefsels af en schonk zodoende de waard de nodige waarborgen om grondstoffen aan te kopen, om in het geval van nood voorschotten te krijgen en om desnoods sommige eindbewerkingen te financieren.

Dit is de toestand te Kortrijk, een sekundair laken-centrum, op het einde der 15e eeuw. Kortrijk was echter slechts een onderdeel van een gebied gelegen langs de Leie dat diverse dergelijke centra zoals Menen en Wervik omvatte. Het ware belangrijk na te gaan of ook deze centra in dezelfde zin geëvolueerd zijn of indien Kortrijk een alleenstaand verschijnsel is geweest.

O. MUS.